

STANDARDFORSIDE

TIL

EKSAMENSOPGAVER

Fortrolig

Ikke fortrolig

Prøvens form (sæt kryds)	Projekt	Synopsis	Artikel	Speciale X	Skriftlig opgave
-----------------------------	---------	----------	---------	---------------	------------------

Uddannelsens navn	Anvendt Filosofi	
Semester	10.	
Prøvens navn/modul (i studieordningen)	Kandidatspeciale	
Gruppenummer	Studienummer	Underskrift
Navn: Emil Laue Jacobsen	20134793	
Afleveringsdato	31-05-2018	
Projektitel/Synopsis titel/Speciale-titel/ opgave nummer	Refleksioner over grupperes moralske ansvar	
I henhold til studieordningen må opgaven i alt maks. fylde antal tegn	192.000	
Den afleverede opgave fylder (antal tegn med mellemrum i den afleverede opgave) (indholdsfortegnelse, litteraturliste og bilag medregnes ikke)	114.500	
Vejleder (projekt/synopsis/speciale)	Kristian Høyer Toft	

Abstract

In this assignment, I wish to investigate the philosophical discussion of corporate moral agency. Corporate moral agency is the notion that incorporated groups can, and perhaps ought to be, considered moral agents in their own right. In this field there are several opposing theories in a spectrum from individualism to extreme collectivism. The first section of this assignment shows the argument presented by Philip Pettit. Pettit is one of the most cited philosophers in this field, and he is a proponent of *moderate collectivism*. Pettit argues that incorporated groups share the traits, which qualifies an agent to be a moral agent, namely autonomy, value judgment and value sensitivity. On the other hand this assignment presents Manuel Velasquez, a famous proponent of *individualism*. In his terminology, an incorporated group is no more than a metaphorical way of saying ‘a group of people’, and therefore, amongst other reasons, it makes no sense to ascribe moral agency to an incorporated group as if it was indeed one single person. The only scenario in which we rightfully can prescribe blame onto a group entity is when each member has jointly shared in the action for which to blame, he argues. Also, the assignment shows various, more or less, successful criticisms of Pettits argument.

The assignment shows why there are several good reasons as to why we should not commit to moderate collectivism. However, as is shown lastly, this leaves us with the problem of how then to hold incorporated groups to public interest? I suggest, that perhaps the discussion of corporate moral agency should be left and instead we should focus on cutting the Gordian knot in the way suggested by David Ciepley who suggests Danish business foundations as a possible solution to our pickle.

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Refleksioner over grupperes moralske ansvar	5
Indledning.....	5
Philip Pettit og den moderate kollektivismen.....	7
Om virksomheders evne for at have moralsk ansvar	7
Om de tre betingelser for virksomheders egenskab til ansvarlighed	8
Virksomheder er autonome agenter.....	10
Om agenter	11
Om autonome agenter.....	11
Grupper har normativ dømmekraft.....	13
Grupper kan handle på baggrund af deres præferencer	14
Om hvorfor man bør holde grupper ansvarlige	16
Et eksempel på gruppens vilje	17
Man kan og bør holde gruppeagenter ansvarlige.....	18
Manuel Velasquez og individualisme.....	19
Grupper besidder ikke actus reus.....	20
Virksomheder besidder ikke mens rea.....	21
Virksomheder er ikke moralsk ansvarlige agenter	22
John Hasnas' kritik af moderate kollektivismen	23
Betingelserne for moralsk ansvar	24
Betingelserne for stemmeret.....	25
Hvis grupper er moralske agenter, så er de også stemmeberettiget.....	27
Kritik af Pettit.....	28
1) Van den Brink, om kollektivismen på bekostning af individet.....	28
2) Govert den Hartogh, om hvorfor kollektivismen er overflødig eller uretfærdig.....	29
3) Roermund & Vranken, om de juridiske implikationer	31
Pettits svar på kritikken	32
Svar til Van den Brink, om typen af organisation der kan være en moralsk agent	32
Svar til Hartogh, om rimeligheden i Pettits argument	32
Svar til Den Hartogh, om unødvendigheden	33
Svar til Roermund & Vranken, om de juridiske implikationer	34
Diskussion	34
Holder påstanden om, at virksomheder er moralske agenter?.....	34

Præmissen om autonomi, normativ dømmekraft og handlefrihed.....	34
Er det ønskværdigt at holde kollektiver ansvarlige?.....	38
Det opdragende perspektiv	39
Problemet med individualisme	41
Konklusion og et bud på en alternativ løsning.....	42
Referencer.....	44

Refleksioner over grupperes moralske ansvar

Indledning

Dette speciale handler i bredeste forstand om moralfilosofi. Moralfilosofien er delt ind i tre hovedgrene; Meta-, normativ-, og anvendt etik. Metaetikken beskæftiger sig med sig med de mest brede og mest grundlæggende etiske sondringer, såsom hvorvidt der findes objektive etiske sandheder, om moralitet er kulturelt funderet og om hvad der begrunder moralske påstande og ideer. Den normative etik foreskriver hvad der er rigtigt og forkert, godt eller ondt. I dag er især tre normative positioner gået hen og blevet en slags grundpositioner, navnlig Kants pligtetik, eller deontologi; utilitarismen, konsekvens- eller nytteetik og dydsetikken der oftest forbindes med Aristoteles. Den anvendte etik er mere praksisorienteret end både metaetikken og den normative etik. Anvendt etik handler om konkrete spørgsmål i verden - om emner som for eksempel abort, dyrevelfærd og virksomhedsetik (Sayre-McCord 2014; Joyce 2016; Christensen 2011, 8-16). Sidstnævnte, virksomhedsetik, er dette speciales særlige fokus.

Virksomhedsetikken er i sig selv et enormt bredt og meget spændende felt, der blandt andet rejser spørgsmål om virksomheders rolle i moderne samfund. Virksomhedsetikken beskæftiger sig i grænseområder til mange andre felter, blandt andre retsfilosofi og politisk filosofi, fordi virksomhedsetikken rejser spørgsmål om hvad virksomhedernes rolle bør være i samfundet eller hvornår de kvalificerer sig til straf (Moriarty 2017). Denne artikel knytter sig særligt til spørgsmål om virksomheders ansvar og hvad det overhovedet vil sige, at en virksomhed kan have moralsk ansvar. Dermed er opgaven ikke strengt anvendt etisk, da disse spørgsmål også har en normativ (deskriptiv) og metaetisk dimension. Grupperes egenskab til at have ansvar har i århundrede været diskuteret. Diskussionen tager udgangspunkt i hvad der gør en agent til en *moralisk* agent. Der findes, ifølge Tim Mulgan, fire grundpositioner indenfor diskussionen om virksomheders evne til at være moralske agenter, (Corporate Moral Agency):

- 1) *Individualisme*. Virksomheder er ikke moralske agenter. Kun personer kan være moralske agenter. Virksomheder og organisationer som agenter er metaforer, og når vi holder virksomheder og organisationer "ansvarlige" i juridisk henseende, så er det ikke det samme som, at virksomhederne er moralske agenter.
- 2) *Minimal kollektivism*. Virksomheder er uafhængige agenter, men ikke moralske agenter.
- 3) *Moderat kollektivism*. Nogle virksomheder er moralske agenter og kan derfor holdes ansvarlige for deres handlinger. De er berettiget til nogle rettigheder, såsom ejendomsret. De er dog ikke moralske personer, og hører derfor ikke under Menneskerettighederne.
- 4) *Ekstrem kollektivism*. Nogle virksomheder er moralske agenter, såvel som moralske personer. De har derfor samme ansvar og rettigheder som andre 'naturlige' personer (Mulgan 2018, 3).

Særligt de to positioner *individualisme* og *moderat kollektivism*e er omdrejningspunktet i den internationale debat. Derfor vil dette speciale også primært handle om disse to standpunkter.

Første del vil redegøre for og kritisk diskutere Philip Pettits artikel 'Responsibility incorporated' fra 2007, hvori han præsenterer sit syn på 'corporate moral agency'. Pettit er tilhænger af den moderate kollektivism af flere grunde, særligt fordi nogle virksomheder gennem tiden, trods deres indlysende ansvar, har syntes, at kunne undgå straf i både juridisk og moralsk henseende, fordi ingen individer kunne udpeges og straffes. Dernæst vil hans modstander, 'individualisten' Manuel Velasquez' teori fremsættes.

Som tredje teori vil John Hasnas komme på banen. Hasnas skrev i 2016 en finurlig kritik af Pettit og den moderate kollektivism, i et forsøg på endegyldigt at løse den Gordiske knude som 'corporate moral agency' har vist sig at være. Hasnas siger, at af moderat kollektivism følger mere, end teoretikerne vil anerkende, nemlig *ekstrem kollektivism*e. Hasnas' kritik indebærer, at hvis man accepterer, at virksomheder er eller kan være moralske agenter, så må ikke kun ansvar og forpligtelser følge heraf, men ligeledes privilegier og rettigheder, som at have demokratisk stemmeret til valg. Dette kan man som samfund, ifølge Hasnas, ikke ønske sig.

Anden del handler om mine egne overvejelser af de forskellige positioners indvendinger overfor hinanden. Diskussionen der følger deler sig i to primære spørgsmål (i) kan man afgøre hvorvidt virksomheder i sandhed er moralske agenter? Og uanset om de er det eller ej, (ii) er det overhovedet ønskværdigt at holde virksomheder ansvarlig for deres handlinger?

Nogle vil formentlig sidde og tænke, at der allerede fældes moralske domme over grupper, og det er til dels rigtigt. For eksempel, så vil de færreste opfatte det som kontroversielt hvis man siger, at bankmænd fra Danske Bank er grådige, journalister fra EkstraBladet er utroværdige og at rockere er nogle røvhuller. Men det der undersøges i denne opgave er, så at sige, om det giver mening at komme med denne slags udmeldinger, om det er rimeligt og om, i sidste ende, det overhovedet hjælper noget. Kan man forestille sig, at hvis bankerne mødte massiv kritik på deres moralske habitus, så ville vi aldrig mere se en ny finanskriser? Eller er det retfærdigt at lade staten agere moralens vogter overfor sine borgeres organisationer? Spørgsmålet bliver yderligere kompliceret fordi individet nødtigt skulle krænkes i et forsøg på at ramme de grådige virksomheder.

Philip Pettit og den moderate kollektivism

En af de mest potente og oftest citerede debattører om 'corporate moral agency' er Philip Pettit (1945-). Pettit har på den internationale scene igennem en årrække gjort sig bemærket. Hans metode er analytisk filosofi og lægger derfor vægt på at være begrebsafklarende og struktureret. Da han er en af de mest fremtrædende fortalere for den moderate kollektivism er hans teori et godt udgangspunkt. I 2007 skrev han artiklen 'Responsibility incorporated' i hvilken han argumenterer for, at virksomheder udgør agenter, og at de tilmed er moralske agenter. Som han selv formulerer det:

"No incorporated agency without incorporated responsibility, and this, even when individual responsibility is diminished. That, in a slogan, is the line I defend in this article." (Pettit 2007, 172).

Pettit har flere grunde til at man bør holde virksomheder ansvarlige. Grundlæggende, så peger han på, at det er urimeligt når en virksomhed undgår straf ved at dens medlemmer dækker over hinanden. Han bruger en case for at belyse denne problemstilling. Færgen 'MS Herald of Free Enterprise' sejlede mellem England og Frankrig i den engelske kanal. I 1987 skete der en ulykke og op mod 200 mennesker mistede livet. I udredningen af ulykken pegede man på, at færgeselskabet blev ført af en uduelig ledelse, der negligerede forskellige sikkerhedshensyn. I den efterfølgende retssag kunne retten derfor ikke tildele nogen personer særlig skyld eller ansvar for ulykken, simpelthen fordi ulykken blev vurderet til at være en følge af mange kausale forhold der tilsammen var årsagen. Sagen om MS Herald viser, ifølge Pettit, vigtigheden af, at en gruppe som minimum kan holdes moralsk ansvarlig, som autonom agent, og dermed for dens medlemmers kollektive gerninger. Det er ikke tilfredsstillende, at medlemmerne af en gruppe kan dække sig ind under hinanden, og på den måde undgå både moralsk såvel som juridisk ansvar.

I dette kapitel vil derfor følge en redegørelse for Pettits standpunkt. Først vil vi tage afsæt i de tre nødvendige betingelser Pettit identificerer for, at en agent kan holdes ansvarlig. Dernæst vil vi se hvorledes Pettit fører bevis for, at disse betingelser ofte bliver mødt af moderne virksomheder og at de derfor kan holdes ansvarlige. Sidenhen vil vi se Pettits argument for hvorfor vi overhovedet må holde virksomheder ansvarlige i en moralsk forstand.

Om virksomheders evne for at have moralsk ansvar

For overhovedet at kunne tale om ansvar, må man naturligvis først afklare begrebet 'ansvar'; Hvornår er man ansvarlig og hvad vil det sige at 'holde nogen ansvarlig'? Pettit definerer i første omgang begrebet ved en negativ afgrænsning.

Først og fremmest siger Pettit at 'ansvarlighed' (responsibility), ikke er at forveksle med blot kausale forhold. Det vil sige, at hunden der tisser på gulvtæppet, til trods for, at den er den direkte årsag til tisset på

gulvtæppet, ikke i nogen moralsk meningsfuld forstand kan holdes ansvarlig. Der skal altså mere end blot kausale forhold til, førend vi kan tildele nogen moralsk skyld, eller ansvaret for en gerning (ibid. 173).

For det andet, så er det ikke det samme at være ”ansvarlig” for noget, eller at blive ”holdt til ansvar”, som at blive ’holdt til regnskab’ (accountable). Tag for eksempel et forældrepar til 15-årige teenagebørn der begår graffiti eller andet hærværk. Om disse forældre vil man sige, at de er skyldige i, og altså kan holdes til regnskab for, at have givet deres børn en ringe opdragelse, om end man aldrig ville tildele dem nogen direkte skyld for børnenes handlinger. Der skal altså mere til end blot ’accountability’ for at man kan tale om ansvar i denne moralske henseende som Pettit beskriver (ibid.).

For det tredje, så er det ikke tilstrækkeligt når der placeres ansvar, eller skyld for noget, at man blot ”tænker” det – der skal handles! At tænke sig til, at nogen har ansvar for en handling er ikke det samme som at ”holde nogen til ansvar”, der er et meget stærkere udtryk. Det er derfor ligegyldigt at placere ansvar hvis man ikke også er forberedt på at placere skyld (blame) (ibid. 173-174).

Om de tre betingelser for virksomheders egenskab til ansvarlighed

Eftersom Pettit forklarer, at man ikke nødvendigvis er moralsk ansvarlig for noget blot fordi man er kausalt ansvarlig, og at ansvarliggørelse kræver handling, hvad er da kriterierne for moralsk ansvar og hvornår er straf eller bebrejdelse retfærdiggjort? Pettit argumenterer for, at der er tre betingelser der må opfyldes for at der kan tildeles ansvar. Disse tre betingelser som om lidt vil blive udfoldet, bliver altså ikke mødt i hverken tilfældet med hunden der tisser på gulvtæppet, eller hos forældrene med de dårligt opdragede børn. Derimod opfylder virksomheder, ifølge Pettit, ofte disse betingelser.

De tre betingelser som Pettit har identificeret for ansvar og skyld stammer fra vores alle sammens Kattékismus’ som grundlag for hvornår noget kan tælle som en synd i Guds åsyn. De tre betingelser er hver især nødvendige og tilsammen en tilstrækkelig betingelse for moralsk ansvar. For at kunne tilfredsstille de tre kriterier må der være tale om: “..[A] grave matter, it is said, **full** knowledge of the guilt, and **full** consent of the will.” (ibid, 174: Mine fremhævelser). Pettit uddyber, at passagen skal forstås sådan, at der skal være noget på spil, dermed ikke blot tale om en bagatel, derudover må agenten der tildeles ansvar, være i stand til at forstå situationens betydning, og ikke mindst må agenten være i stand til rent faktisk at træffe et valg, det vil sige, at agenten skal som minimum have alternative handlemuligheder (ibid. 174). De tre betingelser gør Pettit til sine egne, og formulerer dem således:

”[A] Value relevance.—He or she is an autonomous agent and faces a value relevant choice involving the possibility of doing something good or bad or right or wrong.

[B] Value judgment.—The agent has the understanding and access to evidence required for being able to make judgments about the relative value of such options.

[C] Value sensitivity.—The person has the control necessary for being able to choose between options on the basis of judgments about their value” (ibid 175).

For at forenkle vil jeg fremadrettet kalde de tre betingelser for henholdsvis A, B og C.

Første betingelse, A, er en konjunktion af to betingelser. Den første betingelse betyder, at der skal være tale om en autonom agent, altså en agent med tilstrækkelig selvbestemmelse. Og den anden betingelse er, at denne agent må stå overfor et relevant, ’betydeligt’, værdibaseret valg. At valget er værdibaseret betyder, at det er et valg der kan afgøres af vores etiske ståsted og som vi vil bedømme som enten godt eller ondt, retfærdigt eller uretfærdigt.

Betingelse B er ligeledes en konjunktion. For at leve op til B må agenten både være i besiddelse af informationer og kognitive egenskaber til at forstå disse informationer således, at agenten kan træffe afgørelse om hvilken beslutning der er den ’rette’ blandt de mulige.

Betingelse C betyder at agenten derudover må være i stand til at handle i overensstemmelse med sine vurderinger. Det vil sige, at man kan ikke give nogen skylden i en sag, hvor deres mulighed for at handle var hæmmet¹.

De tre betingelser antager Pettit tilsammen er tilstrækkelig og hver især er betingelserne nødvendige for, at en agent kan holdes ansvarlig. Han uddyber, at det virker intuitivt sandt, eftersom vi aldrig vil holde nogen ansvarlig, såfremt situationen, så at sige, ikke kræver det. Det vil sige, hvis ikke situationen byder, at nogen holdes ansvarlig for noget. Dernæst, at man ikke holder nogen ansvarlig hvis de hverken har åndelig kapacitet til at forstå situationens alvor – tænk for eksempel på hunden der tisser på gulvet – eller hvis agenten ikke har haft tilstrækkelig viden tilgængelig. Og sidst, vil man ikke bebrejde nogen noget, såfremt personen ikke har haft en reel mulighed for at handle, som for eksempel en situation hvor en person mister kontrollen over sin bil på grund af uforudsigelige vejrforhold vil man næppe fælde nogen moralsk dom over den pågældende person (ibid. 175).

Inden vi vil dykke ned i sandsynliggørelsen af Pettits præmisser må vi først overveje vigtigheden af at holde nogen ansvarlig, og distinktionen mellem det at holde nogen ansvarlig, og så at forsøge at påvirke deres adfærd, eller regulere deres adfærd.

¹ De tre betingelser er hver især nødvendige og tilsammen en tilstrækkelig betingelser for, at kunne blive holdt ansvarlig for noget. Hvis man kalder det, at kunne blive holdt ansvarlig for noget, for R, kan man formalisere påstanden som en konditional således:
 $((A \& B \& C) \rightarrow R \& (R \rightarrow A) \& (R \rightarrow B) \& (R \rightarrow C))$. Altså, hvis A, B og C bliver mødt, så kan en agent holdes til ansvar (R), og hvis en agent kan holdes moralsk ansvarlig, så må agenten have egenskab A, B og C.

Pettit peger på to måder man kan drage nytte af, at kunne holde virksomheder ansvarlige. Den første er, at hvis gruppeagenter, ligesom individuelle agenter, kan holdes ansvarlige for deres handlinger i en moralsk forstand, så giver det måske også god mening, at lade dem tage ansvar i juridisk forstand:

”I argue that corporate bodies are fit to be held responsible in the same way as individual agents, and this entails that it may therefore be appropriate to make them criminally liable for some things done in their name; they may display a guilty mind, a mens rea, as in intentional malice, malice with foresight, negligence, or recklessness.” (ibid, 176)

Årsagen til at indføre strafferetslige sanktioner i denne henseende er, at man kan håbe, at truslen om sanktioner vil virke præventivt overfor andre grupper, der derfor vil agere anstændigt.

Pettit vil ikke selv forholde sig til de praktiske problematikker, der kan opstå som følge af dette ræsonnement, da det er irrelevant for sagen han undersøger – Det er irrelevant fordi Pettits ærinde først og fremmest er at vise at grupper kan være moralske agenter, og hvorfor.

Den anden grund til at ville holde virksomheder ansvarlige for deres handlinger er, at man kan håbe på at ”opdrage” dem. Pettit mener, at ligesom man gradvis træner børn og unge i at tage ansvar for egne handlinger, ved at holde dem ansvarlige for ting der måske ikke er helt indenfor deres kontrol, altså i uoverensstemmelse med vores betingelser, så kan gruppeagenter også lære at være ansvarlige for handlinger begået i deres navn:

“As holding someone responsible for an action is distinct from punishing or rewarding what is done, thereby seeking a deterrent sort of regulation, so it is distinct from the responsabilizing initiatives in which we might seek to regulate agents developmentally. This is important, as we can imagine adopting initiatives with groups that are designed to achieve a regulatory effect, not to reflect a prior conviction that the groups are truly fit to be held responsible. As children mature and grow in the abilities that are relevant to whether they are fit to be held responsible, so we might think that the same is true of some collectivities.”(ibid 177)

Således præsenteret for Pettits påstand må man se om der er belæg for, at den nu også er holdbar. Indtil videre har Pettit sagt, at virksomheder ofte er moralske agenter. Man kan vide om en agent også er en moralsk agent hvis den har normativ viden og hvis den har mulighed for at handle.

Virksomheder er autonome agenter

Som vi netop har set er der tre betingelser for, at nogen kan blive holdt ansvarlig. Den første betingelse, mod hvilken vi nu vil vende blikket, er, at der er tale om en autonom agent der står overfor et moralsk valg. Da

der unægtelig vil finde moralske dilemmaer sted, vil vi ikke gå dybere ned i denne del af præmissen. I stedet vil vi undersøge hvorledes vi skal forstå begrebet ”agent”, og om en gruppe kan konstituere en sådan, og dertil være en ”autonom” agent.

Om agenter

Det sprog Pettit bruger til at forklare sit begreb om agenter ligner det vi kender fra systemteori og organisationsteori. Pettit forklarer, at et ”system” kan konstituere en agent når systemet er i stand til, at handle i overensstemmelse med sine præferencer. Dette minder om den brede forståelse af hvad en organisation er, der normalt ville lyde noget i retning af, at en organisation er en gruppe, det vil sige minimum to individer, der arbejder sammen for at nå et fælles mål:

“A system will constitute an agent, under more or less received analyses, if it forms and reforms action-suited desires for how its environment should be and action-suited beliefs as to how its environment is and if it then acts in such a way that those desires are satisfied according to those beliefs” (ibid 178).

Uafhængigt af systemets beskaffenhed, vil det altså konstituere en agent, såfremt det har et mål og midler til at forsøge at realisere sine mål. Denne betegnelse er noget vid i sin udstrækning, og inkluderer mange ting, vi normalt ikke ville forstå som ”agenter”. Pettit fremhæver selv, at for eksempel robotter der efterlever en kodning i sin software, vil agere en agent når den efterlever sin kodning (ibid 178). Derfor virker det heller ikke kontroversielt, at grupper ligeledes kan konstituere en agent, i denne forståelse af begrebet:

“Groups can clearly form agents in the sense required under this analysis. They will do so, at least in the normal case, when members act on the shared intention that together they should realize the conditions that ensure agency. They will each intend that together they mimic the performance of a single unified agent. They will each intend to do their bit in the pattern of coordination required for this performance. They will each be motivated to do this by the belief that others intend to do their bit too. And all of that will be above board, as a matter of shared awareness: each will believe that those conditions obtain, believe that each believes this, and so on.”(ibid, 178)

Nu da vi har set hvorledes grupper kan konstituere agenter vil vi vende blikket mod en sådan gruppes autonomi.

Om autonome agenter

Så hvordan skal man forstå begrebet om autonome agenter? I dagligsprog betyder ’autonomi’ noget med selvstyre eller selvbestemmelse uhindret af andre, Pettits egen definition synes ikke at afvige herfra. Pettit forklarer hvorledes individuelle agenter på mange måder ikke er autonome, for eksempel hvis de har

tilbøjeligheder de ikke selv kan kontrollere eller hvis noget holdes skjult for dem. Derimod siger Pettit om grupper at; “The salient, if not the only, way in which a group agent might fail to qualify as autonomous is through failing to be an agent that is distinct from the agents who are its members.” (ibid, 180). Dermed må han, for at sandsynliggøre sin præmis’ holdbarhed, forsøge at vise, at en gruppeagent er en autonom agent, distinkt, det vil sige separat genkendelig, fra de agenter der udgør den. Den måde Pettit griber det an på, er ved at illustrere, at gruppeagenter har sin egen individuelle vilje, tydeligt afvigende fra sine medlemmers individuelle viljer. Gennem et tænkt eksempel forsøger Pettit at klarlægge nøjagtigt hvordan det kan hænge sammen.

Forestil tre individer der tilsammen udgør en gruppeagent. De tre står over et valg af etisk beskaffenhed. De skal stemme om hvorvidt de vil vedtage politik P&Q&R. De stemmer efter en procedure, der foreskriver, at de stemmer om hver enkelt konjunkt, og vedtager hvad end flertallet har stemt. Da de har stemt viser det sig imidlertid, at alle tre har stemt imod en af de tre politikker, men ingen har stemt imod den samme. Dermed har de alle stemt imod konjunktionen af de tre politikker. Det vil i et skema tage sig ud således:

	P?	Q?	R?	P&Q&R?
A	No	Yes	Yes	No
B	Yes	No	Yes	No
C	Yes	Yes	No	No
A, B, and C	Yes	Yes	Yes	No

(ibid, 182).

Intuitivt vil de fleste tænke, at man her bør indgå et kompromis parterne imellem. Matrixen tydeliggør et logisk problem for gruppen. Der er enighed om, i et majoritetsstyre, at støtte alle tre konjunker, men samtidig vil selve konjunktionen ikke få opbakning fra en eneste af medlemmerne. Pettit mener, at gruppens vilje udfoldes som konstitutionen der i dette tilfælde styrer udfaldet. Dermed er gruppens vilje hverken en majoritetsvilje eller en minoritetsvilje. Den vilje en gruppeagent har, er udtryk for de kompromisser der indgås når man samarbejder i gruppen. Viljen er altså distinktiv fra de individuelle viljer idet, at det ikke er nødvendigt, at nogen af gruppens medlemmer overhovedet står inde, på individuel basis, for den politik der er vedtaget i gruppens navn:

“Does this mean that group agents are autonomous in relation to their members? I shall assume that it does. Autonomy is intuitively guaranteed by the fact that on one or more issues the judgment of the group will have to be functionally independent of the corresponding member judgments, so that its intentional attitudes as a whole are most saliently unified by being, precisely, the attitudes of the group. This autonomy may be surprising, but it is not mysterious. While group attitudes are not functions of the

corresponding attitudes of individual members, they are produced by those individuals, and they derive all their matter and energy from what individuals supply.” (ibid, 184)

Pettit har altså gennem sin teori vist, at gruppen konstituerer en agent, og ikke bare en agent, en agent med sin egen vilje, løsrevet fra de individuelle medlemmer den udgøres af. Selvom gruppeagenten ingen individuel fysisk krop har, så er den stadig i stand til, via sine medlemmer, at udfolde sin egen vilje. Derfor har Pettit også vist, at gruppeagenter kan leve op til den første af de tre betingelser for hvorvidt gruppeagenter kan holdes ansvarlige. Vi vil nu fortsætte til den næste betingelse.

Grupper har normativ dømmekraft

Nu da vi har set Pettit sandsynliggøre sandheden af sin første præmis om gruppeagentens eksistens og dens autonomi vil vi bevæge os videre til den næste præmis. Præmissen lød som følger; ” [B] Value judgment.— The agent has the understanding and access to evidence required for being able to make judgments about the relative value of such options. “ Og derfor vil vi se nærmere på hvorledes Pettit sandsynliggør holdbarheden af, at gruppeagenten er i stand til at træffe værdidomme, det vil sige foretage vurderinger af hvad der er godt eller ondt, rigtigt eller forkert i et etisk perspektiv, ud af forskellige muligheder på et rimeligt oplyst grundlag.

Det er klart, at forskellige typer agenter måske ikke kan leve op til dette krav til at kunne træffe værdidomme. Qua Pettits definition af hvad der udgør en agent kan for eksempel både dyr og maskiner, såvel som mennesker, udgøre agenter. Hvad der imidlertid adskiller disse typer af agenter er, at dyr og maskiner ikke er i stand til at træffe denne type afgørelser, som man håber at gruppeagenten kan. Selvom en kat jager for sportens skyld, hvad i øvrigt meget sjældent forekommer i dyreriget, så påskriver man ikke katten ondskab, da den er en agent der ikke kan skelne mellem godt og ondt, rigtigt eller forkert:

“It is clear that a system as simple as our little robot will certainly not be able to form evaluative beliefs, given how restricted is its domain of attention. But equally, there is little or no evidence that more complex, nonhuman animals can form such beliefs either. That is surely the reason why we have little or no inclination to hold such creatures responsible for what they do. They are not fit to be held responsible because they do not make the value judgments that supply the benchmarks of responsibility. “ (ibid, 185-186)

Det kan mennesker imidlertid, i hvert fald de fleste af os, og det forekommer at være en ganske ukontroversiel sandhed. Men medfører det så, at gruppeagenterne ligeledes kan foretage værdidomme? Det mener Pettit, at det gør.

Pettit siger, at så længe en gruppes valgmuligheder formes af individerne i gruppen, om hvem man antager kan træffe værdidomme, så må gruppeagentens valg ligeledes være udtryk for at beherske denne egenskab.

Man kan imidlertid frygte, at en beslutningstager i gruppen vil skærme gruppeagenten mod sådanne etiske vurderinger, fordi man mener det vil skærpe gruppens egenskab til at handle effektivt, for eksempel. Dog, indvender Pettit, vil gruppens medlemmer ad uofficielle kanaler altid kunne komme med forslag, og et sådant problem er derfor, til en vis grad, omsonst. Derfor antager Pettit, at sin anden præmis også er sand:

“Why should any group of individuals be allowed to incorporate under a constitution that deprives it of the ability to evaluate its options and that ensures, therefore, that it will not be fit to be held responsible for what it chooses?” (ibid, 187).

Det virker indlysende, at hvis en gruppe, såsom en virksomhed, ikke er i besiddelse af egenskaben at skelne mellem ret og uret, så har man et problem for samfundet. Hvis man, som Pettit, mener, at virksomheder udgør autonome agenter, så må disse agenter ligeledes besidde normativ dømmekraft, ellers ville de eksempelvis, ikke kunne forholde sig til loven. Vi vil nu vende blikket mod den sidste af Pettits betingelser.

Grupper kan handle på baggrund af deres præferencer

Den tredje og sidste betingelse vi vil granske er: “[C] Value sensitivity —The person has the control necessary for being able to choose between options on the basis of judgments about their value” (ibid, 175). Pettit må altså forsøge at overbevise om, at gruppeagenten er i stand til, at kontrollere sine handlinger på baggrund af sine præferencer og i overensstemmelse med, hvad den vurderer er godt eller ret:

“The question raised by the third condition is whether a group agent, deliberating as a group, is in value-sensitive control of which option to take, being able to go where its evaluative judgments lead. Given that the group agent is able to form judgments on the relative value of different options, the question is whether it can make choices in response to those judgments: whether it can be duly sensitive to the reasons that the judgments provide. This is an open question, since even individual agents may be subject to pathologies and weaknesses that disable them from reliably acting on the value judgments that they make.” (Ibid 187-188)

Pettit forklarer, at i agent-teori er der bred enighed om, at individuelle agenter generelt besidder denne egenskab til at kontrollere egne handlinger i overensstemmelse med sine præferencer og vurderinger. Hvis man går ud fra, at det kan individuelle agenter, så viser det sig, at spørgsmålet blot er, om man kan finde belæg for, at gruppeagenten har samme egenskaber (ibid, 188).

Pettit peger på, at problemet man her står over for ikke er nyt. Pave Innocens 2. udtrykte således tilbage i 1200-tallet, at man ikke kunne ekskommunikere gruppeagenter, fordi de kun udgør personer i metafysisk forstand, en gruppeagent har ingen krop, forstås. Flere filosoffer og intellektuelle har i tiden der fulgte bakket op om dette argument. Grundlæggende fordi man mente, at en gruppe ikke kan handle selv, den handler altid kun igennem individuelle medlemmer, og derfor må skylden tildeles de partikulære medlemmer

der handlede, eller, hvis alle i gruppen handlede, så må skylden fordeles til individerne. Argumentet lyder som følger:

Alt hvad gruppen gør, udføres af individuelle medlemmer af gruppen. Individerne har kontrol over deres handling, og er derfor i kontrol når de handler på vegne af gruppen. En handling kan ikke både være under kontrol af både gruppeagenten og det individuelle medlem. Og derfor kan gruppeagenten ikke besidde kontrol, fordi kontrollen altid, i sidste ende, ligger hos den eller de individuelle aktører (ibid, 189).

Pettit sidder her i lidt af en hårknude. Argumentet, der strider imod Pettits agenda, er tydeligvis gyldigt, og derfor må Pettit ty til at vise, at en eller flere af dens præmisser må være usande. Da både første og anden præmis er intuitivt sande, går Pettit efter den tredje præmis, og vil forsøge at gendrive den.

Det første forsøg Pettit vender mod den tredje præmis er det, at selvom individuelle medlemmer af gruppen handler, og derfor har den konkrete kontrol over handlingen, så udøver gruppeagenten måske alligevel en form for kontrol. Den type kontrol der her er tale om, er som en influencer og planlægger. Når det individuelle medlem handler på vegne af gruppen, så handler han, forhåbentligt, ud fra nogle vedtægter gruppen har vedtaget. Derfor kunne man hævde, at gruppen har en form for kontrol. Men, indvender Pettit, dette er ikke nogen tilstrækkelig indvending, eftersom selv gruppeagentens vedtægter er afgjort eller kommunikeret af et individuelt medlem på vegne af gruppen. Det vil sige, at Pettit indtil videre kun har haft held med at flytte problemet et enkelt led. Man må altså lede videre efter et tilstrækkeligt svar.

For at løse problemet bruger Pettit en analogi fra fysikkens verden. Pettit sidestiller gruppen med en lukket flaske vand. Nærmere bestemt en forsejlet flaske vand der er sat over kog. I en sådan flaske vil temperaturen have en kausalsammenhæng i forhold til det molekyle der springer flasken itu. Så selvom temperaturstigningen ikke er det, der springer flasken, så er den alligevel årsagen til, at noget, et molekyle, springer flasken.

På samme måde mener Pettit, at gruppen kan være årsagen bag en individuel agents handling. Ligesom det varme vand der skaber et tryk i flasken, så kan gruppen ligeledes skabe grobunden for, at noget skal ske:

“Suppose that the member of a group does something in the corporate name, exercising intentional and reason-sensitive control in the usual manner. Is there any sense in which the corporate organization can also exercise such control over what is done? The answer is that it can share in that control, so far as it relates as a programming factor to the implementing factor represented by the active individual.” (ibid, 191)

Netop hvilken konkret agent det bliver er ikke vigtig for gruppeagenten, da den samtidig, i de fleste tilfælde, endda vil have backup mekanismer, hvis den første individuelle agent ikke lykkes med sin opgave:

“The group may control in a reason-sensitive way for the performance of a certain action by some members, maybe these or maybe those. It will do this, by maintaining a constitution for the formation and enactment of its attitudes, arranging things so that some individual or individuals are identified as the agents to perform a required task, and other individuals are identified as agents to ensure that should the performers fail, there will be others to take their place as backups.” (*ibid*, 192)

Hvis man accepterer Pettits analogi som bevis for, at gruppeagenten kan have kontrol over sine medlemmers handlinger, og dermed sine egne handlinger, så har han løst problemet og dermed også vist, at gruppeagenter kan leve op til alle tre betingelser for at kunne holdes ansvarlig for sine handlinger. Pettit understreger, at dette ikke fjerner individets ansvar, det vil sige, at det individuelle medlem af gruppen vil blive dømt som den direkte skyldige, fordi denne udfører handlingen, men gruppen vil nu, hvis man accepterer Pettits teori, være skyldig som arkitekten bag enhver udført handling:

“Under this story, the group agent will be fit to be held responsible for ensuring, or more or less ensuring, that one or more of its members will perform in the relevant manner. The contributing member or members of the group will not be absolved thereby, however, of their own responsibility. For, other things being equal, they will each be fit to be held responsible for the fact that it is they who actually help to get the action performed. The members will have responsibility as enactors of the corporate deed, so far as they could have refused to play that part and didn't. The group agent as a whole will have responsibility as the source of that deed: the ultimate, reason-sensitive planner at its origin.” (*ibid*, 192)

Pettit har nu vist hvorfor han mener virksomheder kan holdes ansvarlig. Han mener, at en agent kan holdes ansvarlig, hvis den kan handle frit på baggrund af sin normative dømmekraft. Han har derudover vist, at virksomheder er uafhængige agenter, at de kan foretage normative domme og at de kan handle på baggrund af dem. Dermed må virksomheder være moralsk ansvarlige for de handlinger de udfører. Men Pettit mener ikke blot, at virksomheder er moralske agenter, han mener tilmed, at man bør holde virksomhederne ansvarlige for deres moralske handlinger. I følgende afsnit vil hans argumenter herfor belyses.

Om hvorfor man bør holde grupper ansvarlige

Men hvorfor skal vi overhovedet holde gruppen ansvarlig? Pettit mener, at der er gode grunde til at gøre netop dette, men antyder også, at kritikere måske vil finde det kontraproduktivt, eller måske bare irrelevant, fordi individerne i gruppen i forvejen kan holdes skyldig for de handlinger de udfører, blandt andet af straffeloven. Derfor vil vi nu se på Pettits forsvar af sit arguments relevans. Først må man forstå hvilke individer der i gruppen individuelt kan holdes ansvarlig for deres handlinger.

Pettit forklarer, at der er tre måder hvorpå en aktør i en gruppeagent kan være individuelt ansvarlig. Vi vil se på de tre typer en ad gangen, og hvordan de forholder sig til 'gruppeansvarlighed'.

Den første Pettit identificerer kalder han for en 'designer' eller 'arkitekt'. Denne type består af de individer der har skabt fundamentet for gruppen. Grundlæggende er disse individer skyldfri, forklarer Pettit, da de bærer ansvar for gruppen ligesom en forælder bærer ansvar for sit barns handlinger (ibid, 193).

Den næste type er det gængse medlem. Medlemmerne af gruppen har et delt ansvar for hvad der bliver gjort i gruppens navn, om end de ikke er ophavsmænd til den konkrete handling. Medlemmer er skyldige som medvirkende. Denne form for skyld mener Pettit ikke modarbejder sin case om gruppeansvar, den underbygger snarere sin case (ibid, 193-194).

Og den tredje type er de, der rent faktisk handler på vegne af gruppen. Denne sidste type er den eneste, som Pettit mener udfordrer gruppeansvarets relevans. Hvis ansvaret for gruppens handlinger kan placeres på de eksakte medlemmer der udfører handlingerne, hvorfor så overhovedet holde hele gruppen til ansvar? (ibid, 194-196).

Udover at medlemmerne fortsat skal kunne holdes ansvarlige for deres handlinger på vegne af gruppeagenten, så mener Pettit, at det giver mening ligeledes at holde gruppen ansvarlig i sig selv. Pettit giver to overvejende grunde til, at det er fordelagtigt at kunne holde gruppen ansvarlig. For det første fordi der i mange tilfælde ikke er tilstrækkeligt bevis til, at kunne tildele fuldt ansvar til nogen bestemt aktør i gruppen, og dermed ville man, hvis man accepterer Pettits forslag, kunne dømme gruppen uanset. Dernæst mener Pettit, at hvis man ikke kan dømme gruppen, så risikerer vi, at gruppen vil udnytte dette "hul" i systemet, og indrette sig på en sådan måde, at ingen i gruppen kan tildeles skyld til trods gruppen handler selvsk og dårligt. Pettit frygter dermed, at man kan dække sig ind under hinanden i gruppen (ibid, 196). *Misforstået kammerateri* kan man med Lektor Blommes udødelige ord kalde det.

Et eksempel på gruppens vilje

Pettit beskriver i et illustrativt eksempel hvordan den gennemgåede teori fungerer i praksis. I eksemplet bliver det ligeledes gjort tydeligt hvorfor man i nogle scenarier ikke kan holde medlemmer af en gruppe individuelt ansvarlig, men derimod kun gruppeagenten.

Pettit forestiller sig sin gruppeagent som en virksomhed med en form for medarbejderejerskab og demokrati. Medlemmerne har mulighed for at vedtage en fælles lønstigning, eller de kan vælge, at investere samme pengesum i sikkerhedsforbehold. For at kunne vedtage "tabet af lønstigning" (P&Q&R), må medlemmerne først vedtage at: (P) Der er en væsentlig sikkerhedsrisiko; (Q) Den sikkerhedsforanstaltning de kan købe er god; (R) Tabet af løn er til at leve med. Dermed, hvis de kollektivt vedtager P, R og Q, så vedtager de også P&Q&R, altså løntabet. Det kan formaliseres som en konditional således: $P, Q, R \rightarrow P \& Q \& R$ (Ibid, 197)

Medlemmerne vedtager, at de vil gennemføre P&Q&R hvis majoriteten vedtager de enkelte konjunker, altså de individuelle punkter. Ligesom i teorien tidligere gennemgået stemmer medlemmerne hver for to ud af de tre konjunker, men ingen af de tre medlemmer stemmer imod det samme forslag. Stemmerne fordeler sig altså således i en matrix:

	Serious Danger?	Effective Measure?	Bearable Loss?	Pay Sacrifice?
A	No	Yes	Yes	No
B	Yes	No	Yes	No
C	Yes	Yes	No	No

(Ibid)

Som det fremgår af matrixen opstår der igen et dilemma ved resultatet af folks vedtægter. Hver enkelt konjunkt vil, som følge af majoritetsstemmerne, vedtages, og følgelig vil (P&Q&R), løntabet, blive vedtaget, om end ingen medlemmer ville vedtage det. Så hvis nogen skulle finde på, at ville holde nogen til regnskab for denne beslutning, hvem kan så holdes ansvarlig? Pettit mener med dette eksempel at have vist problemet med "no hands", og dermed at i en sådan situation, så er den eneste man med rette kan holde ansvarlig selve gruppeagenten, og ikke andre.

Man kan og bør holde gruppeagenter ansvarlige

I dette afsnit jeg samle op på Pettits konklusioner og se på hvilke videre implikationer Pettit selv mener kan følge af disse konklusioner. Pettit mener at man både kan og bør holde gruppeagenter ansvarlige.

Pettit har i artiklen forsøgt at overbevise om, at gruppeagenter kan og bør holdes ansvarlige for deres handlinger. Gruppeagenten definerer Pettit gennem tre betingelser om, at gruppen skal være en autonom agent, der er i stand til at genkende, når den står overfor et moralsk dilemma. Dernæst skal gruppeagenten kunne identificere hvad der er godt og hvad der dårligt, ved de forskellige valgmuligheder. Og sidst skal denne agent være i stand til at handle på baggrund af sine vurderinger.

Pettit mener, at der er belæg for, at en gruppe kan efterleve disse betingelser, og altså være gruppeagenter med moralsk ansvar. Derudover mener Pettit, at det er ønskværdigt at man i vores samfund kan holde grupper ansvarlige, særligt fordi, at selvom individuelt ansvar kan tildeles, så mener Pettit, at dette ansvar ofte forhindres, fordi individerne i grupperne kan dække sig ind under hinanden, og ansvaret er derfor besværligt at placere. Pettit har ligeledes, i sin case med Herald of Free Enterprise, givet et blandt mange mulige eksempler på, at virksomheder nogle gange forsøger handlinger, ingen individuelt kan pålægges ansvar for. I stedet mener Pettit så, at vi skal kunne dømme gruppen som helhed. Ydermere, så mener Pettit,

at kollektiv fordømmelse, kan give incitament til, at medlemmerne af gruppen vil udfordre de talspersoner, eller andre typer af medlemmer, der handler på vegne af gruppen, skulle de gøre noget moralsk tvivlsomt:

“To refuse to ascribe collective responsibility to the grouping as a whole, on the grounds that the evil done was done entirely by the spokesperson, would be to miss the opportunity to put in place an incentive for members of the grouping as a whole to challenge what the spokesperson does, transforming the constitution under which they operate: making it into a constitution under which similar misdeeds should be less likely.” (*ibid*, 200)

Og dertil kommer desuden, at Pettit mener, at der er god grund til også at overveje, om der med disse moralske domme skal kunne følge en straf eller sanktion, der kan forstærke gruppens incitament til at indordne sig (*ibid*. 200).

Nu da Pettit og den moderate kollektivismen er udfoldet, vil artiklens næste kapitel omhandle dets umiddelbare modpol, nemlig individualisme.

Manuel Velasquez og individualisme

Nu da vi har set den moderate kollektivismen fremstillet gennem Pettit, må den individualistiske tilgang også redegøres for. Netop den vil blive gransket gennem Manuel Velasquez' kritiske artikler 'Why Corporations Are Not Morally Responsible for Anything They Do', fra 1983, og 'Debunking Corporate Moral Responsibility' fra 2003. Velasquez forsøger i sine artikler, at gendrive påstanden om, at virksomheder skulle kunne agere som moralske agenter. Velasquez sætter den personlige frihed højt. Grundlæggende frygter han, at man med kollektivismen vil tillade, at man, for at straffe de skyldige, også kommer til at straffe nogle uskyldige iblandt. Derudover, så gør han det til et logisk korstog, for giver det overhovedet mening, at tale om en 'gruppeagent'? Og, ind i mellem, så sker der vel ting i verden, som ingen egentlig kan pådrage sig moralsk ansvar for.

Ligesom de fleste andre starter Velasquez sin argumentation ved at definere sine begreber. Om begrebet 'responsibility' – ansvarlighed – er det nødvendigt at sondre mellem tre mulige forståelser. Den første type ansvarlighed er den, vi siger om nogen eller noget, at de besidder, altså ansvarlighed som en dyd. For eksempel når vi siger om vores kollega, at han eller hun er en ansvarlig person (Velasquez 1983, 1; 2003, 532). Den anden type ansvar er den vi påskriver som en pligt eller et påbud, for eksempel når vi bruger vendinger såsom "Det er en virksomheds pligt at skabe overskud til sine ejere" (*Ibid.*). Den tredje, og sidste, type ansvarlighed er kausal ansvarlighed. Den kausale ansvarlighed er forbundet med skyld der, til trods for sin konnotation, ikke nødvendigvis er negativ, som for eksempel i vendingen "Det er din skyld jeg klarede mig så godt" (*Ibid.*).

I gendrivelser af virksomheders moralske agentur er fokus på den tredje type ansvarlighed, den kausale ansvarlighed. Og ligesom Pettit, så skelner Velasquez, naturligvis, også mellem det blotte kausale ansvar og rent faktisk moralsk ansvar. Velasquez kalder den første kategori for ”natural responsibility” eller ”naturligt ansvar”, som forstås ved, at agenten der er direkte ansvarlig for en handling, ikke nødvendigvis også er moralsk ansvarlig. For eksempel om Pettits hund der tisser på gulvtæppet ville Velasquez, ligesom Pettit, sige, at der er tale om at hunden har kausal skyld, men ikke moralsk skyld. Den anden type, moralsk ansvar eller skyld, kan vi skelne fra den første kategori fordi agenten der handler er i besiddelse af intentionalitet og handlefrihed (Ibid, 2; 532). De to typer agenter er altså en naturlig, en storm eller et dyr, og en moralsk agent, en person (eller måske en virksomhed). De egenskaber, der i Pettits terminologi hedder *value judgment* og *value sensitivity* er analogt til de begreber Velasquez kalder *actus reus* og *mens rea*, altså at man handler og at man handler med intentionalitet (ibid 1983, 2-3).

Velasquez argument viser sig særligt interessant da han forsøger at gendrive virksomheder som moralske agenter. Velasquez henvender sig i sine artikler til en anden meget berømt fortæller for moderat kollektivism, Peter French. Frenchs argument er på mange områder analogt til Pettits, og derfor har jeg taget mig den frihed at drage en parallel. Velasquez gengiver den moderate kollektivismes argument således:

”..corporate organizations can be held morally responsible for their acts because they (1) perform acts that can be attributed only to the corporate organization and not to any of its members (2) they perform these actions with intentions that can be attributed only to the corporate organization and not to any of its members. Corporate organizations, then, seem to act and they seem to do so intentionally. Nonetheless, French is wrong. He is wrong because corporate acts do not originate in the corporation but in its members.”(ibid 1983, 6).

Fremstillingen af, hvad der gør en agent til en moralsk agent er i høj grad sammenlignelig med hvorledes Pettit beskrev det. Med udgangspunkt i de enkelte præmisser, *actus reus* og *mens rea*, vil Velasquez gendrive samme teori.

Grupper besidder ikke *actus reus*

Den første betingelse, at organisation kan handle, tager udgangspunkt i, at man må bestemme hvad en organisation er for en størrelse. Enten er en organisation, såsom en virksomhed, en fiktiv juridisk enhed til hvilken man påskriver handlinger, eller også er det en gruppe der udgøres af sine medlemmer, der i øvrigt er kausalt ansvarlige for alle gruppens handlinger (ibid.).

Hvis man anskuer en organisation som en fiktiv juridisk enhed, så handler medlemmer ud fra den som dens delegerede og repræsentanter. Ergo handler organisationen altså ikke på vegne af sig selv i denne forståelse.

Hvis man i stedet ser organisationen som udtryk for en gruppe der udgøres af dens medlemmer, så kan man foranlediges til at hævde, at når medlemmerne handler, så er det i virkeligheden organisationen der handler

gennem sine medlemmer. Denne indstilling ses undertiden udtrykt gennem en populær organisationsmetafor, metaforen hvor organisationen er "en krop" – ledelsen er hovedet og medarbejderne udtryk for hænder et cetera. Med denne metafor in mente ville man måske sige, at når "hånden" bevæger sig, så er det jo i virkeligheden organisationen der bevæger sin "hånd", men man må huske på, at "hånden" jo er udgjort af autonome individer. Individerne der udgør organisationen er altså stadig autonome, og derfor deres handlinger ligeså. Ergo er organisationen heller ikke i denne forståelse i stand til at handle selv (ibid, 6-7).

Det er imidlertid sandt, at nogle handlinger ikke kan tilskrives nogen bestemt person. For eksempel ved en virksomhedsfusion er der ikke tale om, at nogen medlemmer fusionerer. Dog betyder det ikke, at organisationen er ophavsmand til handlingen, blot fordi den tilskrives handlingen. Med distinktionen mellem kausalt ansvar og moralsk ansvar fra tidligere in mente uddyber Velasquez, at til trods for, at nogle handlinger ikke kan tilskrives noget medlem, for eksempel fordi ingen medlemmer fusioneres, så er det alligevel kun medlemmerne der handler i den givne situation. Det er dermed forkert at antage, hvis ingen medlemmer kan tilskrives en handling, så er ingen medlemmer ansvarlig for den pågældende handling. Det betyder, at selvom intet medlem kan siges "at fusionere", så er det stadig nogle medlemmer, der står bag fusionen, og derfor er disse medlemmer de ansvarlige for fusionen. Ligesom hvis man siger om en bil, at den er en benzinsluger. Har man sagt dette om en bil, så kunne det indikere, at bilen er dårlig for miljøet, men det er den jo kun, for så vidt, at nogen, forhåbentligt bilens ejer, kører i den. Bilens miljøbelastning forårsages ganske vist af bilens egenskaber, men ansvaret for dem ligger hos køreren. Velasquez mener dermed at have vist, at ansvaret for enhver handling udført i en organisations navn ligger hos det eller de medlemmer der har udført handlingen (Ibid).

Virksomheder besidder ikke mens rea

Den moderate kollektivism vil anføre, at gennem virksomhedspolitikker og vedtægter kan organisationen handle bevidst og autonomt fra sine medlemmer (se ovenstående kapitel om Pettit). Velasquez modsætter sig denne form for ræsonnement, med henvisning til, at en organisation ikke kan handle uafhængigt af sine medlemmer. Derfor, uddyber Velasquez, er det også er medlemmerne i organisationen der bærer ansvaret for organisationens vedtægter og politikker. For eksempel, hvis en virksomhed gennem en kollektiv beslutningsprocedure har vedtaget et potentielt løntab for i stedet at imødegå sikkerrisici, selvom ingen af medlemmerne stemte for, så er det ikke, i Velasquez' optik, udtryk for, at virksomheden, eller gruppen, har en autonom fri vilje. I stedet ser Velasquez det blot som en, måske kritisabel, beslutningsprocedure (Ibid, 10).

I Velasquez' forståelse af hvad der gør en agent til en moralsk agent hænger det unægtelig sammen, at man besidder hvad man kan kalde både *krop* og *bevidsthed*. Forruden disse to sammenhængende komponenter er det utænkeligt, at man kan have både *actus reus* og *mens rea*, og derfor kan en organisation umuligt være en uafhængig moralsk agent.

Virksomheder er ikke moralsk ansvarlige agenter

Velasquez præsenterer i sin artikel fra 1983 yderligere et argument imod 'corporate moral agency'.

Argumentets sigte er at vise, at det ikke giver mening at sige om en organisation, at den er moralsk ansvarlig for sine handlinger og skal straffes for dem i en moralsk forstand.

Velasquez tager udgangspunkt i, at man, når man siger en organisation er ansvarlig for sine handlinger og skal straffes, må besvare to spørgsmål. Det første spørgsmål er, hvad der menes med "organisationen". Og det næste er, hvad man mener med, at denne, og ingen andre, er ansvarlig og bør straffes.

Det første spørgsmål kan besvares med en af tre mulige begrebsligheder: a) Enten forstår man med "en organisation" a) en fiktiv juridisk person b) en struktur mellem en gruppe mennesker eller c) en gruppe mennesker (ibid, 11). Velasquez mener, at man må kunne udelukke den første af disse tre muligheder, da det ikke giver mening at ville holde en *persona ficta* ansvarlig. Man må dermed formode, at der enten er tale om b) eller c). Men man må ligeledes forkaste forklaring b) af to grunde. For det første, så giver det ikke megen mening, at holde forhold mellem mennesker ansvarlig, eftersom denne struktur ikke er i stand til at føle skam eller bebrejdelse. Dernæst, så vil medlemmerne af organisationen blive ramt, hvis man straffer strukturerne der danner organisationen. Det betyder altså, at ganske vist er strukturerne distinktive fra medlemmerne, men straffer man strukturerne, så rammer det medlemmerne, og det kan ikke være det man ønsker sig, når man siger, at organisationen er ansvarlig og bør straffes (ibid, 12). Ved udelukkelse af de to andre muligheder sidder man tilbage med den tredje mulighed, c). Det vil sige, at når man mener, at gruppen er ansvarlig og bør straffes, så mener man, at de personer der udgør gruppen bør straffes for deres handlinger. Også denne forståelse kan udfoldes på 3 forskellige måder, forklarer Velasquez. 1) At kun gruppen "som sådan" skal straffes, det vil sige, ingen specifikke medlemmer bør modtage en specifik straf; 2) At straf skal uddeles kollektivt blandt medlemmerne, eller; 3) At straf kun bør tildeles nogle specifikke medlemmer af gruppen (Ibid). Velasquez mener, at vi umiddelbart kan lade 1) bortfalde, da det ikke kan lade sig gøre, at holde gruppen ansvarlig uden også at ramme medlemmerne. Vi har altså reelt kun mulighed for at enten straffe alle medlemmer kollektivt 2), eller de udvalgte vi mener, er ansvarlige 3). Men Velasquez mener ligeledes, at 2) må bortfalde, da han antager, at ingen går ind for, at straffe alle medlemmer i en organisation kollektivt. Hvis alle medlemmer i en organisation kollektivt straffes, så er der en enorm risiko for, at der vil være uskyldige i blandt, som uberettiget bliver straffet, argumenterer han. At holde på 2) er derfor det samme som, at argumentere for, at straffe uskyldige, som Velasquez vælger at antage, at ingen går ind for. Og da både 1) og 2) således er udelukket, må det altså være 3) der menes (ibid, 13).

Hvis Velasquez har ret i sin deduktion af, hvad der overhovedet må menes med, at organisationer kan holdes ansvarlige for deres handlinger og derfor bør imødegå straf og bebrejdelse, så kan følgende udledes:

Organisationer er en gruppe mennesker der kan holdes ansvarlige for deres slette handlinger, og det vil sige, at de personer i gruppen der er skyldige i gruppens slette handlinger bør straffes eller bebrejdes. Og med

dette mener Velasquez at vise, at der blot er tale om en omvej for at holde individer ansvarlige for deres handlinger (ibid.). Velasquez indrømmer dog svagheden i sin egen teori. Ind i mellem, så kan ingen pådrages ansvar for handlinger begået af grupper, simpelthen fordi ingen individer kan have vidst hvad deres samlede handlinger ville forsage.

John Hasnas' kritik af moderate kollektivism

Da kollektivismen og dens klassiske modpart, individualismen, er redegjort for, vil jeg vise endnu en type kritik af kollektivismen. Debatten om kollektivism overfor individualismen har, som sagt, stået på i mange år uden at nogen har "vundet" diskussionen. Det har imidlertid ført en noget atypisk kritik med sig. I 2012 skrev John Hasnas, der er modstander af kollektivismen, at det, tilsyneladende, aldrig vil lykkes den ene position at vinde over den anden, og derfor må man søge en radikalt anden løsning på konflikten, man må skære den Gordiske knude over (Hasnas, 2012)! I et forsøg på at gøre netop det, skriver Hasnas i 2016 en artikel om hvordan man kan komme videre i debatten. Han mener, at i stedet for deskriptivt at udlægge hvorfor virksomheder er, eller ikke er, moralske agenter, må man i stedet spørge hvorfor man bør ønske sig enten at virksomheden er ansvarlig eller alene dens medarbejdere. I dette kapitel vil det udfoldes, hvad han mener 'corporate moral agency' foranlediger.

Hasnas tager afsæt i Peter Frenchs' artikel fra 1979, 'The corporation as a moral person'. French sagde om grupper at de var "fullfledged moral persons and have whatever privileges, rights and duties as are, in the normal course of affairs, accorded to moral persons" (French 1979, 207). Det igangsatte en heftig debat, men selv blandt de, der bifalder virksomheders ansvar, mente man, at French var gået for langt, i og med, at han taler om virksomheder som moralske "personer". Fra flere fronter blev Frenchs' begreb om virksomheden som moralsk "person" mødt med skepsis fordi, hvis man accepterer at virksomheder er moralske "personer", så følger der også nogle rettigheder som det virker absurd, at en virksomhed skulle have, for eksempel retten til sociale ydelser eller til at stemme.

Det syntes altså relativt let, at påpege en form for absurditet ved Frenchs' påstand, et *Reductio ad Absurdum*, han var altså gået for vidt i sine konklusioner, og derfor så han sig også nødsaget til, i 1995, at revidere og præcisere; virksomhederne er ikke moralske "personer", men "agenter" (Hasnas 2016, 2). Forskellen mellem "personer" og "agenter" lader til at være den, at hvor "personer" har rettigheder og pligter, så har "agenterne" kun pligter, og således skulle absurditeten være ophævet. Hasnas stiller sig imidlertid ikke tilfreds så let. Blot fordi det på os virker absurd, at en gruppe, i dette tilfælde virksomheder, skulle have stemmeret, så er det ikke nødvendigvis ret eller rimeligt. Hasnas peger på hvordan man historisk set har betragtet det som lige så absurd at både sorte og kvinder skulle have stemmeret (Ibid). Derfor vil Hasnas i sin artikel vise hvordan pligten til at være moralsk ansvarlig hænger sammen med rettigheder, specifikt retten til at stemme. Det er ikke Hasnas' holdning, at virksomheder bør have stemmeret, derimod er formålet blot at

vide, at hvis rettigheder kan danne baggrund for en *reductio* af virksomheder som moralske ”personer”, så må det samme gøre sig gældende for virksomheder som moralske ”agenter”.

I redegørelsen for Hasnas’ artikel vil hans argument derfor blive udfoldet i tre spor. Først, hvad der er grundlaget for, at noget, eller nogen, kan siges at have moralsk ansvar. Dernæst, hvad der er de nødvendige og tilstrækkelige betingelser for, at noget, eller nogen, bør have stemmeret. Og sidst, hvordan de egenskaber der betyder, at virksomheder bør have moralsk ansvar ligeledes implicerer, at virksomheder bør have stemmeret (*ibid*, 3).

Betingelserne for moralsk ansvar

I dette kapitel vil vi se nærmere på hvad der er de nødvendige og tilstrækkelige betingelser for at noget, eller nogen, kan siges, at have moralsk ansvar, og om virksomheder møder disse kriterier. Hasnas selv tager igen afsæt i Peter Frenchs’ arbejde.

Ifølge French kan nogen tilskrives moralsk ansvar hvis de:

- i) Kan handle med et udfald for øje
- ii) Kan handle i overensstemmelse med deres intention om at opnå et udfald

Selvom virksomheder udgør kollektiver, og derfor planlægger handlinger kollektivt, forklarer French, at virksomheder har strukturer, som han kalder CID (Corporate Internal Decision), som betyder, at virksomheder lever op til begge førnævnte krav om at kunne handle, og at kunne handle med intentionalitet (*ibid*, 3).

Imidlertid blev French også mødt af kritik. Thomas Donaldson beskriver i 1982 hvorledes Frenchs’ kriterier for moralsk ansvarlighed ikke er fyldestgørende, da en kat i så fald ville kunne tilskrives moralsk ansvarlighed, eftersom den er i stand til at have til hensigt at fange mus, og handle på baggrund heraf (*ibid*, 4). Der må altså være yderligere kriterier for hvornår vi kan tilskrive moralsk ansvar. Donaldson selv påpegede ud fra sin kritik, at udover intentionalitet, må der altså være noget bagved liggende vores handlinger, som refererer til *moralske overvejelser* (*ibid*, 3). French tog kritikken til sig, og reviderede i 1995. I sin artikel beskriver han, hvorledes intentionalitet ikke er tilstrækkeligt, men egenskaben til at overveje argumenter rationelt er. Den store distinktion mellem French og Donaldson udeblev i denne sammenhæng, om end ingen af de to kan siges, at have kommet med en fyldestgørende afklaring af de nødvendige kriterier.

I 2007 skriver Philip Pettit imidlertid sit bidrag til debatten. Pettit definerer tre klare kriterier til hvornår nogen kan være moralske agenter. Han siger, at man er en moralsk agent såfremt man lever op til disse tre kriterier (Se evt ovenstående kapitel derom):

- i) er autonom

ii) besidder normativ dømmekraft

iii) besidder selvkontrol

Tilhængere af teorien om virksomheder som moralske agenter mener, at kunne føre bevis for, at virksomheder lever op til disse krav. Pettit selv beskriver, hvorledes virksomheder gennem deres ledelse, udfolder en strategi, der er udtryk for alle tre kriterier. I ledelseslitteraturen ville man kalde dette begreb ”alignment”, der er udtryk for, at virksomhedens strategi bør ligge til grund for en samlet vilje, som alle bør handle ud fra (ibid, 4).

Vi har nu set på hvilke kriterier der opstilles for, at nogen kan siges at være en moralsk agent. Det er ikke alene nok, at man kan handle i overensstemmelse med sine intentioner, der skal mere til:

“To summarize, the contemporary case for corporate moral agency is based on the claim that corporations possess autonomy, normative judgment, and self-control. These capacities enable corporations to form and act upon their own normative beliefs and commitments. Further, the proponents of corporate moral agency assert that the existence of corporate autonomy is guaranteed by the fact that the corporation’s actions are not a function of, and thus are independent of the attitudes, beliefs, desires, and actions of the individuals who comprise the collective entity.” (ibid, 4).

Betingelserne for stemmeret

Nu da vi har set hvad tilhængere af virksomheder som moralske agenter mener, er tilstrækkelige karakteristika for at besidde moralsk ansvar, kan vi gå videre til næste punkt, nemlig, hvad der må være kriterierne for, at nogen bør have stemmeret.

Ud fra liberale teoretikere etableredes princippet der kendes under navnet ”all affected interests principle” – princippet om, at alle der påvirkes af styret har ret til at påvirke det (ibid., 6). Der er bred enighed om dette princip, om end nogle kritikere mener, at det er for bredt omfattende, men det er unødvendigt for vores formål at dykke dybere ned i denne diskussion.

Grundlæggende følger princippet en præmis om, at en stat kun kan være legitim i sin magtudøvelse hvis dens subjekter har indvirkning på de love de skal leve under. Og det rejser så det næste spørgsmål; Hvem er ”subjekter” for loven og ikke blot ”objekter”.

Objekter for loven refererer til de entiteter der ikke udgør personer, subjekter, men alligevel er påvirket af loven på den ene eller anden måde. Det vil sige for eksempel et hus, der af kontraktuelle forhold er ejet af en person X, er underkastet loven, og altså objekt for den. Imidlertid, så må personen der ejer huset underkaste sig loven i forhold til for eksempel sin opførsel og færden i samfundet. Personen X er altså ikke alene objekt for loven, men ligeledes subjekt fordi vedkommende ikke alene er påvirket, men også styret af loven (ibid,

6). Ud fra denne definition er der derved intet til hinder for, at et hvilken som helst væsen, agent, aktør eller hvad end man kalder det, skulle kunne være et subjekt for loven:

“It requires only that one be an autonomous agent with the capacity to understand the moral imperative embodied in the law and the self-control necessary to conform one’s behavior to that imperative. These are the characteristics one must possess to be one of the governed. Therefore, these are the characteristics one must possess to be entitled to vote” (ibid, 7).

Såvidt som virksomheder altså besidder autonomi, normativ dømmekraft og selvkontrol må de derfor også være subjekter for loven, og dermed *bør* de have stemmeret. Og eftersom de der argumenterer for virksomheders moralske ansvar mener, at virksomheder er i besiddelse af netop disse tre karakteristika, hvorfor vil de så ikke anerkende virksomheders rettigheder? Hasnas uddyber, at den første indvending kan være forbundet med virksomhedens kerne. Virksomheder er skabt af individer. Det vil sige, at selvom virksomheden ikke i sig selv har stemmeret, så vil dens interesser være repræsenteret i demokratiet gennem dens stakeholders (ibid, 7). Men en sådan indvending er ikke i logisk overensstemmelse med de påstande vi tidligere har set for eksempel Pettit gøre sig i forhold til virksomheder. Som anført i ovenstående kapitel, så mener, blandt andre, Pettit, at virksomheder gennem deres strukturer kan udtrykke holdninger, som ikke altid er udtryk for individuelle medlemmers holdninger. Derfor må det også gøre sig gældende den anden vej rundt; Virksomhedens interesser kan ikke repræsenteres fyldestgørende gennem dens medlemmer, da den er en agent i egen ret (ibid, 8). Udover denne er der ikke andre nævneværdige indsigelser mod virksomheders stemmeberettigelse, og det skyldes formentligt, at der er så bred konsensus om, at det er totalt absurd (ibid, 8).

Derimod har nogle forholdt sig til virksomheders rettigheder på et mere generelt niveau. Christopher List og Philip Pettit har argumenteret for en begrænsning af gruppeentiteters rettigheder i forhold til individers ud fra følgende tre årsager:

“(1)Historically, ‘the main traditions of social thought and practice... have given only limited rights to group agents’’, (2) there is no philosophical basis for the claim that corporations and individuals have equal moral status, and (3) the proper standard of evaluation is normative individualism—‘the view that something is good only if it is good for individual human or, more generally, sentient beings’” (List & Pettit 2011, 181-182; Hasnas 2016, 8)

Med historiske henvisninger påpeger List og Pettit, at gruppeentiteter aldrig har haft lige rettigheder med almindelige personer, til trods for, at virksomheder eksempelvis i nogle lande har ytringsfrihed, så har de ikke stemmeberettigelse eller retten til at stille op til et folketingsvalg (Hasnas 2016, 8). Men Hasnas anerkender ikke et argument om, at fordi noget ikke historisk set har været praksis, så *bør* det ikke være det.

Ydermere, så argumenterer List og Pettit ud fra såkaldt ”normativ individualisme”. Det betyder, at noget ’X’ er normativt ønskværdigt hvis, og kun hvis, det er ønskværdigt for individet. Deres andet argument lyder således:

“[w]hether or not a group person should exist, and whether it should function within this or that regime of obligation, ought to be settled by reference to the rights or benefits of the individuals affected, members and non-members alike. And it is extremely unlikely that giving group persons equal status with individuals could be in the interest of individuals. Normative individualism therefore seems to support a regime under which group persons have restricted rights as compared with individuals.” (List & Pettit 2011, 182; Hasnas 2016, 8)

Hasnas anklager List og Philip for at begå en logisk fejlslutning, den såkaldte “begging the question” – på dansk en ”cirkelslutning” - idet de antager argumentets konklusion i præmissen. Det vil sige, at List og Philip i ovenstående citat, når de skriver at, ”..whether it should function within this or that regime of obligation, ought to be settled by reference to the rights or benefits of the individuals affected..” og senere “Normative individualism therefore..” så svarer det til at skrive, at ifølge Biblen findes Gud, og Biblen er sand, for den er videregivet af Gud, og derfor må Gud eksistere.

Dernæst følger et argument om en risiko for, at virksomheders stemmeret vil medføre en (forværret) skævvridning af magten individ og gruppe-entitet imellem. List og Pettit siger, at en virksomhed vil blandt andet på grund af finansiell kapacitet have mulighed for at påvirke individets valg i en uhensigtsmæssig og uretfærdig grad. Hasnas tilbageviser dette argument, med henvisning til, at også individuelle personer med stor kapital har samme hypotetiske mulighed for at købe sig til indflydelse, men disse borgeres rettigheder indskrænkes ikke. Derudover, så siger Hasnas, at argumentet om virksomheders magt er overinkluderende, da langt de fleste virksomheder ikke behersker enorme kapitalreserver, men er små- eller mellemstore virksomheder (Hasnas 2016, 9).

Hasnas mener altså ikke, at der er belæg for begrænsninger af virksomheders rettigheder, af hverken den ene eller anden årsag, såfremt man i første omgang anerkender dem som gruppeagenter.

Hvis grupper er moralske agenter, så er de også stemmeberettiget

Hasnas har i sin artikel vist, at for at være en moralsk agent skal man leve op til tre betingelser. Man skal være en autonom agent, man skal have normativ dømmekraft og man skal kunne handle. Fortalerne af ’corporate moral agency’ mener imidlertid, at grupper, heriblandt virksomheder, kan have disse egenskaber, og ofte har det. Hasnas har desuden forklaret, at politisk teori foreskriver, at i et liberalt demokrati har autonome agenter, der er subjekter for loven, krav på stemmeret. Og, hvis dermed har Hasnas vist at hvis man mener, at grupper udgør moralske agenter, så må man ligeledes holde på, at de bør have stemmeret. Og

det mener han ikke er ønskværdigt, og han tror heller ikke, at det er noget hverken Pettit eller andre tilhængere af 'corporate moral agency' ønsker sig. Det er værd, at bemærke, at Hasnas i sin kritik af List & Pettit såfremt han har ret viser, at moderat kollektivism er en falsk position. Han mener ikke, at det er muligt at holde på moderate kollektivism, fordi det er en glidebane udi ekstrem kollektivism der ikke kan undgås.

Kritik af Pettit

I det følgende vil jeg gennemgå nogle af de indvendinger Pettit i øvrigt har måttet svare på. Indvendingerne spænder bredt og giver derfor et godt overblik over den intellektuelle debat.

1) Van den Brink, om kollektivism på bekostning af individet

Pettit beskriver i sin tekst et færgeforlis. Færgeforliset tjener som et illustrativt eksempel på, hvor galt det kan gå, når organisationer ikke holdes ansvarlig for deres slette moralske handlinger. Ifølge Pettits teori ville man, i det mindste, kunne holde selve organisationen ansvarlig, selvom intet enkeltstående individ kunne udpeges som skyldig. Pettit underbygger blandt andet sin teori med det diskursive dilemma, der, som beskevet, viser, at organisationen kan have sin egen distinktive vilje. Men, Bert van den Brink mener ikke at der ikke er noget lighedstegn mellem den type organisation Pettit fremlægger som bevis i sin teori og den organisation han bruger som case. Van den Brink peger dermed på, at selvom Pettit måske på et teoretisk niveau har et gyldigt og holdbart argument, om grupperes ansvarlighed, så er der på et pragmatisk/normativt plan ikke tale om, at denne teori kan appliceres på langt de fleste virksomheder, fordi de simpelthen ikke, eller i hvert fald enormt sjældent, er af en sådan type gruppe, som Pettits teori beskriver (Van den Brink 2009, 132). Van den Brink mener derimod, at virksomheder typisk er inddelt i specialiserede afdelinger med hvert deres ansvarsområde, og hierarkiske strukturer.

Ydermere, så kritiserer Van den Brink Pettits teori for at være uretfærdig overfor medlemmerne: "Making all members of the corporation equally responsible in cases where it's simply hard to pin down who were really in charge seems unjust" (ibid, 135). Van den Brink anerkender de tre typer ansvar, som Pettit beskriver i sin artikel, altså medlemmer, dem som handler (enactors) og designers. Dog mener Van den Brink, at der mangler endnu en kategori, nemlig den han kalder "enactors of arrangements", altså de, som vedligeholder, eller bevarer, de konstitutioner, der er skabt af designerne. Van den Brink bifalder Pettits teori for det element, at den ikke vil lade medlemmernes individuelle ansvar frafalde, blot for gruppen som hele kan holdes ansvarlig. Van den Brink mener, at selvom en gruppe kan være ansvarlig for en handling, så vil nogle medlemmer af gruppen altid bære en større del af ansvaret end andre, og derfor er det urimeligt at lade alle dele ansvaret ligeligt.

Dermed siger han, at selvom at han er overvejende enig med Pettit på et teoretisk grundlag, og selvom han kan se det uretfærdige i at man kan undslippe straf ved at dække sig over hinanden, så accepterer han ikke

det rimelige i, at gå på kompromis med princippet om, at man er uskyldig til det modsatte er bevist, et princip jeg selv ønsker at diskutere videre i et senere kapitel.

2) Govert den Hartogh, om hvorfor kollektivismen er overflødig eller uretfærdig

Govert Den Hartogh antager i sin kritik, at Pettits teori om gruppers egenskab til at være autonome agenter, epistemologisk delgelige og i stand til at handle på baggrund af deres vedtægter, er sand. Kritikken Hartogh rejser vedrører derimod Pettits påstand om, at det, i det mindste i nogle tilfælde, er ønskværdigt at kunne holde grupper ansvarlige. Hartogh mener, at det i mange tilfælde vil være både praktisk svært og moralsk forkert:

” But even if collectives can properly be taken to be autonomous agents in their own right, it is an open question whether it is ever a good idea to hold them responsible. Holding collective agents responsible is a practice, and the actual forms that practice takes have to be judged in practical and moral terms, terms of effectiveness and fairness.” (Hartogh 2009, 118).

Hartogh er altså ikke ude på at vise, at teorien er fejlslagen, eller usand, men at den på et normativt og pragmatisk niveau ikke er ønskværdig eller retfærdig. Pettit, der ellers forsøger at holde sig strengt teoretisk, siger i sin artikel, at moralsk ansvarlighed ofte kan forbindes, om end ikke nødvendigvis, med juridisk (legal) ansvar. Ifølge Hartogh udfoldes problemet med Pettits teori sig under mere konkrete omstændigheder, i tilfælde hvor nogen bliver dømt moralsk ansvarlig, og derfor ligeledes juridisk ansvarlig, og modtager en straf eller sanktion.

Som tidligere beskrevet mener Pettit, at det er ønskværdigt at man i det mindste må kunne holde en gruppe ansvarlig i situationer, som med Herald of Free Enterprise, hvor ingen individuelt kan bebrejdes. Hartogh svarer til denne påstand, at det kan medføre konsekvenser, som er urimelige. I tilfældet med Herald, vil den straf som påfalder den autonome gruppeagent, en straf der formentligt ville udformes som en bødestraf, ramme enten medarbejderne, medarbejderne gennem lønfald eller måske i sidste ende passagererne gennem prisstigninger på billetterne. Gennem eksemplet med Herald mener Hartogh, at vise uretfærdigheden af at uddele kollektiv skyld på nogen hvem man ikke kan påvise individuelt ansvar. Endnu mere tydeligt bliver det, hvis straffen der tildeles ikke blot er en økonomisk sanktion, men frihedsberøvelse. Ved Herald ulykken omkom op mod 200, altså en ulykke for hvilken man normalt ville frihedsberøve den ansvarlige, men samtidig fremhæver det uretfærdigheden i, at straffe eller sanktionere personer der ikke individuelt bærer ansvar for den pågældende forseelse.

Igen synes der altså at være en pragmatisk indsigelse overfor den kollektive bebrejdelse, sanktion og straf. Spørgsmålet er, om vi må nøjes med en af disse to utilfredsstillende scenarier: Enten ikke at kunne holde nogen som helst ansvarlig, eller at holde nogen uretmæssigt ansvarlig. Hartogh peger på, at Pettits teori i praksis enten vil være en overflødig abstraktion eller uretfærdig. Teorien er overflødig såfremt man kan

påvise gruppemedlemmernes individuelle ansvar. Og teorien er uretfærdig hvis den medfører, at man kan straffe nogen uden at kunne påvise deres direkte ansvar for den pågældende forseelse.

Hartogh elaborerer på Pettits oprindelige 3 typer ansvarshavere i en organisation - medlemmer, designere og dem som handler. Disse tre beskriver Hartogh i virksomhedsregi som ejere, repræsentanter, og ledere (owners, officials and executives) (ibid, 121). Hartogh lægger vægt på, at man for at kunne pådrage sig ansvar ligeledes må have en reel magt eller indflydelse for at påvirke organisationens beslutningsprocesser, en magt og indflydelse, som de fleste ansatte ikke har. Han lægger især vægt på, at selvom ansatte, som i Pettits fabrikseksempel (Se overstående), har mulighed for, i henhold til virksomhedens konstitution, at stemme om nogle beslutninger, så har de ikke indflydelse til, at kunne påvirke selve konstitutionen – *The deck is stacked*.

Mellem de tre typer af ansvarshavere er det samlede ansvar fordelt, lidt ligesom man i statskundskaben taler om magtens tredeling mellem den lovgivende, den dømmende og udøvende magt. Hartogh mener på den måde, at kunne vise, at gruppeagenten, selve virksomheden, ikke har et kollektivt ansvar, men snarere et fælles (joint/shared) ansvar, på grund af deres fælles intentioner. Men hvad ligger der i, at intentionerne, og dermed også ansvaret, ikke er kollektivt, men fælles? Jo, der ligger det i det, at hvert individ, så længe dette individ kan se sine egne behov tilfredsstillet, handler i overensstemmelse med gruppen, men altså kun så længe deres ønsker og behov er fælles. I en gruppe handler man dermed, så at sige, ikke som et kollektiv med en "hive mind" eller fælles bevidsthed, man handler som individ med fælles ønsker og intentioner som de andre i gruppen. Det Hartogh forsøger at forklare er, at hvert individ som sagt ikke kan tage ansvar for hvad andre gør, medmindre man kan give til grund, at et individ har magt over andre.

*"The responsibility for whatever is done according to the constitution of the corporate agent, according to its rules, conventional procedures and authorized instructions, can be attributed to its members individually, albeit jointly. It cannot be attributed to them as a collective, because this supposed collective agent has no reasons and hence no intentions of its own. On this view there is no *volonte générale*, only a *volonté de tous*. If we take this position, we should say about Pettit's example of collective decisionmaking that, even if it is true that such a decision cannot be analyzed into the decisions of the officials involved in deliberation, it can in the final analysis be broken down into the individual intentions of the people who together constitute the corporate agent, the owners of the commercial company. They jointly intend everything which is done in their name. It is in this same sense that some people say of a convicted criminal that he is co-responsible for his own conviction."* (ibid, 122)

Ergo mener Hartogh også, at det ville være urimeligt, at fælde den samme moralske dom over alle medlemmer i en organisation, og tillige straf. Hartogh slutter af sine argumenter, at enten må Pettit vise, at hvert enkelt medlem er ansvarlig, eller også må man gå på kompromis med gældende retsprincipper om, at

man er uskyldig til det modsatte er bevist. Dermed, så er Pettits teori enten overflødig, eller også er den uretfærdig (ibid, 120).

3) Roermund & Vranken, om de juridiske implikationer

Bert van Roermund og Jan Vranken har ligeledes en pragmatisk kritik af Pettits artikel. De to kritikere tager afsæt i Pettits implicitte forestilling om, at moralsk ansvar hos virksomheds agenter kan, eller bør, føre til, at man sanktionerer dem på en eller anden måde. Nærmere bestemt, så mener Roermund og Vranken ikke, at det er en hverken tilstrækkelig eller nødvendig betingelse, at man kan holdes moralsk ansvarlig, til at man kan holdes ansvarlig i juridisk forstand (Roermund & Vranken 2009, 136).

I Pettits oprindelige artikel skelner han mellem at man er kausal årsag til noget (accountable) og at man er moralsk ansvarlig for noget (responsible). Hvis, for eksempel, en ung mand er uterlig, så kan forældrene sagtens være årsagen til teenagerens slette adfærd, men ikke i direkte forstand moralsk ansvarlige. Derimod vil man påskrive moralsk ansvar, når nogen lever op til Pettits tre betingelser om autonomi, normativ dømmekraft og handlingsfrihed, som tidligere anført, for eksempel når nogen, velvidende det er i strid med loven, vælger at udøve vold. Vigtig for Pettits distinktioner er, at med det moralske ansvar følger også, at man kan tilskrive enten bebrejdelse eller prisværdighed til personen der handler, hvilket man ikke kan tilskrive, når folk ikke er ansvarlige, som ved eksemplet med forældrene til den uterlige unge mand (Ibid, 138).

Roermund og Vranken tilføjer endnu en grad af ansvar til disse kategorier, nemlig den juridiske ansvarlighed. Den juridiske ansvarlighed er på sin vis endnu stærkere end den moralske, fordi den tildeler skyld for noget og der medfølger straf udmålt efter forbrydelsens tyngde.

Med disse distinktioner på plads, belyser Roermund og Vranken gennem flere eksempler på, at Pettits tre betingelser hverken er nødvendige eller tilsammen tilstrækkelige betingelser for, at man kan holdes juridisk ansvarlig. Der forefindes flere tilfælde af moralske dilemmaer, som ikke er decideret ulovlige, for eksempel er det ikke decideret ulovligt at lyve, selvom det kan føre til stor personlig sorg hos dem man lyver overfor. Derimod kan agenter sagtens holdes juridisk ansvarlige for handlinger hvor de måske ikke har hverken tilstrækkelig viden eller handlerum, alene fordi de *burde* have vidst bedre (Ibid, 140).

”Again we should stress that legal personality is not attributed for reasons of responsibility. It is meant to create and facilitate an organizational form that allows people to jointly deploy activities in economic, social, financial, cultural et cetera, domains.” (Ibid, 144).

Roermund og Vranken viser i deres artikel altså, at der ikke er nogen nødvendig eller tilstrækkelig sammenhæng mellem moralitet og legalitet. Deres kritik af Pettits oprindelige artikel er dermed, at selvom Pettit kan vise, at virksomheder er moralske agenter, så er det ikke en tilfredsstillende løsning på hans problem. Tænk for eksempel igen på færgen, Herald of Free Enterprise. Om den ville Roermund og Vranken

påpege, at selvom Pettit har vist organisationens moralske ansvar, så ændrer det ikke de juridiske implikationer. Men, man kan videre diskutere om ikke også folkedomstolen kan være så rigelig en straf at blive udsat for.

Pettits svar på kritikken

Svar til Van den Brink, om typen af organisation der kan være en moralsk agent

Van den Brink siger, at Pettits teori er for snæver. Den passer tilsyneladende kun på en meget lille andel af virksomheder, fordi kun meget få virksomheder vil have en konstitution som den Pettit bruger i sit eksempel. Pettit svarer på denne kritik, at når han bruger denne type virksomhed som eksempel, altså den ”demokratiske” virksomhed, så er det udelukkende for nemheds skyld. Andre virksomheder vil altså også agere agenter, selvom deres konstitution ikke er demokratisk som den han bruger som eksempel.

Både Van den Brink og Hartogh anfægter, som netop redegjort for, det menige medlems egentlige indflydelse, og dermed urimeligheden af, hvis disse ”straffes” på lige fod med andre medlemmer af gruppen med større mulighed for indflydelse.

Imod denne indvending uddyber Pettit sin uenighed. Ifølge Pettit, har selv den laveste person i hierarkiet mulighed for indflydelse, for eksempel kunne selv en skibsassistent på Herald have kontaktet sin nærmeste overordnede og gjort opmærksom på de sikkerhedsrisici der var og dermed, i moralsk forstand, have holdt sin ryg fri.

Det vil altså sige, at til trods for, at kritikken er sand – kun meget få virksomheder har en konstitution af den type som Pettit bruger som eksempel i sin oprindelige artikel – så er Pettit ikke enig i, at det dermed betyder, at præmissen er usand. Pettit mener ikke, at argumentet hviler alene på virksomheder af denne type, fordi medlemmer i en organisation altid, uanset dens konstitution, vil have en eller anden form for indflydelse, om ikke andet, så fordi medlemmerne simpelthen kan vælge at forlade organisationen hvis de ikke er enige i den retning den bliver ført i (Pettit 2009, 165-166)

Svar til Hartogh, om rimeligheden i Pettits argument

Pettit vender sig nu mod den næste kritik: Er det rimeligt, at dømme medlemmerne i en organisation lige for en gerning som de har haft ingen eller megen lille indvirkning på? Til denne kritik svarer Pettit indledningsvist med et modspørgsmål:

”Would it be fair to allow incorporated collections of individuals to get away with imposing various harms, then, when none of the individuals involved may be subject to blame, or at least a suitable degree of blame, as an enactor – when each has a good excuse, perhaps even a claim to exemption, in respect of his or her behavior? Would this be fair when the incorporated group does indeed count as an agency that is fit to be held responsible?” (ibid, 167)

Pettits svar på kritikken er således en gentagelse af sine tidligere pointer. Han mener grundlæggende, at det, at organisationer kan slippe for straf ved enten at medlemmerne dækker over hinanden eller at ingen simpelthen har tilstrækkeligt personligt ansvar, er værre, eller mere uretfærdigt, end at lade medlemmer blive straffet for deres større eller mindre deltagelse. Pettit mener, som tidligere afdækket, at der kan være nogle ønskværdige fordele ved at følge hans teoris slutninger, for eksempel fordi det, at holde virksomhederne ansvarlige i egen ret, kan have en opdragende effekt.

Det korte svar på kritikken viser sig altså at være, at måske er der nogle der vil blive urimeligt straffet, men det er mere rimeligt, end at finde sig i alle de eksempler hvor gruppeagenter går ustraffet for deres gerninger.

Svar til Den Hartogh, om unødvendigheden

Som netop anført mener Hartogh, at det vil være en fejlslagen strategi, at tildele ansvar til de ”menige” medlemmer. I stedet peger han på, at man bør tildele ansvar der hvor det hører hjemme – hos dem, som Pettit i sin originale artikel kalder ”enactors”, som Hartogh selv døber ”officials”, og hos en ny kategori, nemlig de der fortsat bevarer nogle skadelige strukturer eller konstitutioner i virksomheden. Uenigheden mellem Pettit og Hartogh opstår i dette spændingsfelt hvor Pettit ikke ser, at Hartoghs forslag rent faktisk løser det problem, som Pettit i sin artikel fra 2007 satte sig ud for at løse. I Hartoghs model vil det nemlig stadig være således, at man i grupper kan dække sig under hinanden, og dermed kan gå fri fra bebrejdelse og straf. Og derfor mener Pettit ikke, at kritikken er fældende.

Derimod peger Pettit på tre vigtige observationer, som han mener måske kan modvirke de reservationer som Hartogh og andre har overfor sit argument:

- 1) Der er intet mystisk eller sært ved at holde en gruppeagent ansvarlig. Dybest set er det et semantisk greb der betyder, at vi holder en samlet gruppe organiserede individer ansvarlig for deres fælles handlinger. Der er ganske givet forskellige roller i en sådan organiseret gruppe, men alle individer har det til fælles, at de frivilligt er en del af den.
- 2) Der finder ingen *double counting* af skyld sted, selvom man tildeler ansvar i kraft af forskellige roller. Det vil sige, at selvom nogle måtte gøre sig fortjent til bebrejdelse både som den udøvende part og på samme tid som medlem af en gruppe hvori udåden blev fostret, så er det udtryk for bebrejdelse for forskellige handlinger. Det svarer til, når man i eksisterende retspraksis tiltaler folk for flere forhold. Forestil dig for eksempel en 15-årig pige der påvirket af alkohol sætter sig bag et rat og kører nogen ned. Her vil være tale om kørsel uden kørekort, spritbilisme, uagtsomt mandrab og så videre. På samme måde kan man dermed gøre sig skyldig både i udførelsen af en handling i virksomhedsregi og som medlem af en skadefuld virksomhed.
- 3) Alle medlemmer af en organisation er med til at bevare konstitutionen såfremt de har den mindste smule indflydelse og derfor er der ikke noget ulødigt i, at holde dem ansvarlig herfor.

Svar til Roermund & Vranken, om de juridiske implikationer

Roermund og Vranken kritiserer i deres artikel Pettits brug af moralsk ansvarlighed, og påpeger, at moralsk ansvar ikke er hverken en nødvendig eller tilstrækkelig betingelse for juridisk ansvar. Til denne kritik er Pettits svar klart og tydeligt; Han fremhæver, at det mener han heller aldrig at have påstået, hverken i sin artikel fra 2007, eller andre artikler.

Roermund og Vrankens kritik tager afsæt i, at Pettit implicit siger i sin artikel 2007, at grupper, hvis de kan holdes ansvarlige, kan være berettigede til sanktioner for deres ugerninger, og dermed, at for eksempel organisationen bag Herald, skal kunne straffes for forliset. Men denne kritik ryster Pettit af sig, fordi han ikke noget sted eksplicit har sagt noget om at juridisk ansvar følger af moralsk ansvar.

Diskussion

Holder påstanden om, at virksomheder er moralske agenter?

Pettit hævder, at virksomheder kan leve op til samme standard som individuelle personer om viden og handlekraft i forhold til moralske valg, og dermed er virksomheder også, i sig selv, moralske agenter. Desuden siger han, at det har visse fordele at holde virksomheder ansvarlige for deres moralske valg, for eksempel fordi virksomheder ind i mellem har haft held til at undslippe straf fordi medlemmerne dækkede over hinanden. Velasquez derimod, mener ikke, at virksomheder er moralske agenter. Han mener kun, at individer kan være sådanne, og derfor kan man heller ikke holde virksomheder ansvarlige for deres handlinger. Ydermere, så siger Hasnas, at hvis man accepterer Pettits påstand, så må virksomhederne også have krav på nogle rettigheder, som man ikke kan ønske sig, at de får. En række hollandske intellektuelle har ligeledes rettet forskellige kritikker af Pettits projekts. Navnlige har de kritiseret Pettit for kun at have bevist, med sit diskursive dilemma, at en ganske særlig slags gruppe har autonomi, at hans teori i bedste fald er unødvendig og at han drager en uberettiget slutning fra moralfilosofi til retsfilosofi.

I følgende afsnit vil trådene reddes ud, og jeg vil give et bud på hvilken teori jeg mener holder vand, og hvorfor. Derudover vil jeg komme ind på ønskværdigheden af at kunne holde virksomheder ansvarlige.

Præmissen om autonomi, normativ dømmekraft og handlefrihed

Lad mig starte med den første af Pettits præmisser. Udgangspunktet for, at en gruppe overhovedet kan være en moralsk agent baseret på dens handlekraft og intentionalitet er, at den er en autonom agent. Dette mener Pettit at føre bevis for gennem sit diskursive dilemma. Gennem et eksempel belyses det klarere; en gruppe kan nemlig komme til at vedtage politikker de slet ikke er enig i. Men er det nu bevis for at han har ret? Van den Brink er, som netop redegjort for, skeptisk. Pettits eksempel, og det diskursive dilemma i det hele taget, synes at være skræddersyet til en ganske særlig type virksomheds konstitution, for den passer ikke på

virksomheder som vi kender dem, med hierarkisk ledelsesstil. Kritikken afviser Pettit imidlertid. Det er kun for nemheds skyld, lader han forstå. Derfor kan det undre, at han ikke i nogen anden udgivelse, har manet kritikken til jorden og vist at hans diskursive dilemma også kan appliceres i andre tilfælde end ved organisationer med demokratiske beslutningsprocesser (Pettit 2009; 2011; 2014; 2017). Det er et problem for Pettit, hvis han ikke kan vise at gruppeagenter også er autonome agenter.

I sin artikel "How Autonomy Alone Debunks Corporate Moral Agency" (Rönnegard viser Rönnegard hvorfor han mener, at corporate moral agency via en relativt enkel fremstilling er en fejlslutning. Occams Razor foreskriver, at vi foretrækker den simpleste forklaring, og derfor mener Rönnegard, at Velasquez gør sig for stort besvær med at forkaste 'corporate moral agency' idet man ikke behøver vise, at en agent ikke kan handle på sine intentioner, hvis agenten slet ikke er autonom (ibid. 79).

Ligesom Van den Brink, tager Rönnegard udgangspunkt i Pettits diskursive dilemma. Rönnegard henviser til Velasquez' tidligere arbejde, "the concept of intentional action is rooted in the concept of an agent with certain mental and bodily unity which corporations do not have" (ibid, 78; Velasquez 1983. 72). Det er altså for hverken Rönnegard eller Velasquez tilfredsstillende, at blot fordi medlemmerne i en virksomhed "...each intend that together they mimic the performance of a single unified agent" (Pettit 2007, 179), så gør det dem ikke til en naturlig agent, gruppen er stadig blot en *persona ficta*.

At det af Pettits fabrikseksempel fremgår, at virksomheder kan træffe beslutninger, selvom ingen individuelle medlemmer ønsker det, overbeviser ikke Rönnegard:

"The fact that the procedural choice is discontinuous with member attitudes does not shift any agency ability or moral responsibility onto the procedure. All the morally relevant choices are done by devising the procedure itself and by the members accepting to abide by the result of the voting procedure." (Rönnegard 2013, 93).

At medlemmerne respekterer beslutningsproceduren er *deres* valg. Ergo flytter beslutningsprocessen ikke ved noget relevant i forhold til moralitet. Rönnegard siger om det diskursive dilemma, at det svarer til en algoritme. Stemmerne fra medlemmerne er input, og output er resultatet af stemmerne opgjort efter deres fælles vedtægter. Medlemmerne er altså i sidste ende stadig ansvarlige for beslutningen, fordi de selv har valgt at skabe, og beholde, et beslutningssystem der fungerer sådan (ibid, 94).

En anden kritik af gruppens autonomi fremsættes af Velasquez (Velasquez 2003). Organisationer er blot en metafor, og når man taler om organisationers ansvar, så mener man blot, hvis man siger noget meningsfyldt, at nogle medlemmer af en gruppe har ansvar for, hvad de personligt måtte have gjort. Han kritiserer i sin artikel "Debunking Corporate Moral Agency" særskilt Peter Frenchs teorier om corporate moral agency. Jeg har tilladt mig i denne artikel, at påstå, at Pettit og Frenchs argumenter er analoge, fordi de begge beviser organisationens distinktion fra sine medlemmer via kollektiv beslutningsteori. Hvis jeg har ret i min

sammenligning, så må også kritikken af Frenchs artikel gælde for Pettits, og derfor mener jeg, at Pettits teori står i store vanskeligheder. Velasquez illustrerer Frenchs argument således:

”(1) If X has properties that cannot be attributed to its individual members, then X is a real individual entity distinct from its members.

(2) But corporate organizations have properties that cannot be attributed to their members.

(3) So the corporate organization is a real individual entity distinct from its members.” (ibid, 539)

Argumentet som Velasquez fremlægger det, mener jeg kan sidestilles med det argument af Pettit fremstiller om de tre medarbejdere og fabrikken. I det argument siger Pettit, i grove vendinger, at en gruppe kan have vedtægter, som intet individuelt medlem har stemt for, og derfor er gruppen en særskilt enhed. Men, siger Velasquez, denne argumentation er en logisk fejlslutning. Argumentets første præmis følger en forståelse af, at fordi gruppen, organisationen, har egenskaber som ingen af de individuelle medlemmer har, så må organisationen være en individuel enhed. Den logiske fejlslutning der begås er den der kaldes 'Fallacy of Division'. Følgende eksempel kan måske fremme forståelsen. Tænk på en stor bunke sand, ville det være korrekt at sige, at fordi bunken af sand er stor, derfor må også sandkornene være store? Tydeligvis ikke. Tilsvarende kunne man sige om en bil der er hurtig, at fordi bilen er hurtig må også dens dæk være hurtige. Igen er det intuitivt forkert. På samme måde mener Velasquez, at der er tale om en fejlslutning, når French siger, at en organisation udgør en distinkt agent, fordi organisationen har egenskaber ingen af dens partikulære medlemmer har. Ofte er det således, at en samling af ting har egenskaber, som de partikulære ting ikke har, men det viser ikke, at der er opstået en ny særlig enhed. Men når Pettit taler om ”gruppen”, der kan holdes ansvarlig, mener han så virkelig noget sådant ”ghostly” eller mystisk, som Velasquez foreslår (ibid, 532)? Nej, det tror jeg ikke at han gør. Ser man i hans svar til andre kritikere siger Pettit således;

”... there is nothing mysterious about holding a corporate entity responsible as such; it is not as if doing so gives responsibility to a weird or even fictional entity. All it means is that the individuals, qua group agent, are held responsible; or, equivalently, that the individuals, qua members, are held responsible. The aspect under which people count as members is distinct from their aspect as enactors and even, [...], from their aspect as joint constituters of the group.” (Pettit 2009, 170).

Men hvis det Pettit mener, når han taler om gruppen, er, at den blot er en samling af individer, hvorfor så gå igennem så elaboreret et argument for at vise, at gruppen er en selvstændig, autonom agent? Pettit havde i så fald ikke behøvet besvære sig med at vise noget som helst, eftersom langt de fleste medlemmer af grupper er moralske agenter, fordi det er mennesker som regel. Tænk for eksempel på en firing squad der skyder en dømt forbryder. Om medlemmerne af gruppen der skyder er der ingen tvivl; de er alle med til at begå et mord, eller en henrettelse, bevarer. Problemet er derfor ikke at vise, at ”gruppen” er moralsk ansvarlig for sin

gerning, snarere at vise, at hvert medlem af gruppen rent faktisk deltog i handlingen – at de rent faktisk skød og ramte offeret. Så derfor er jeg også enig med flere af de kritikere der er af den moderate kollektivismen fordi (Ronnegard 2015, Harthogh 2009, Velasquez 1983; 2003) :

1) Jeg finder det ikke vist, hverken ved det diskursive dilemma eller på anden vis, at organisationer udgør ”autonome” agenter, der er distinktive fra deres medlemmer. Hvis ikke gruppen udgør en autonom agent, så kan den, som Rönnegard påpeger, ikke hverken handle frit, eller intentionelt – den kan reduceres til et instrument eller et semantisk greb – og dermed er den ikke en moralsk agent.

2) Hvis Pettit, og de der er enige i moderat kollektivismen, i virkeligheden slet ikke mener, at gruppen er en autonom distinktiv agent - hverken et spøgelse eller en usynlig person – hvad er de så ude på at vise med det diskursive dilemma? Og har Hartogh så ikke ret i sin kritik om at teorien i bedste fald er overflødig? Hvis Pettit mener, at gruppen blot er en semantisk betegnelse for en samling af personer, så må opgaven vel være at vise, at hvert enkelt medlem han ønsker at anklage, rent faktisk har haft mens rea og actus reus i hver enkelt moralske situation. For man skal huske, at det modsatte af ’Fallacy of Division’ gør sig også gældende; blot fordi nogle partikulære enheder har en egenskab, betyder det ikke, at den samlede gruppe behersker disse egenskaber. For eksempel kan man ikke slutte, at fordi mennesker generelt er moralske individer, så er grupper af mennesker, organisationer, det samme.

I 2017 har Pettit bidraget med et kapitel til Ort & Craig Smiths nye bog, ”The Moral Responsibility of Firms”(Pettit 2017). I dette kapitel har Pettit, tilsyneladende, taget kritikken til sig, og revideret sin teori. I sin oprindelige teori siger Pettit, i grove vendinger, at hvis virksomheder har tre egenskaber; autonomi, viden og handlekraft, så er de kvalificerede til at udgøre moralske agenter. I sin reviderede teori siger Pettit noget andet; Han siger, at virksomheder, hvis de er ”conversable agents” er ”fit to be held responsible” (ibid, 17).

At være en ’conversable agent’ betyder, at en agent har den egenskab, at kunne kommunikere løfter.

“We are conversable insofar as our use of words in this interpretive, commissive manner means that we are subjects with whom others can do business. We let them see that we form our attitudes on the basis of the reasons that are relevant, by common consent, to those attitudes. [...]Having spelled out what conversability involves, it should be clear that the agents constituted by corporations, or by any corporate bodies, are conversable in much the manner of individual human beings.” (ibid, 20).

Pettit mener altså nu, at så længe man kan vise, at organisationer er ’conversable agents’, så er det tilstrækkeligt til også at vise, at de er moralske agenter. De tre betingelser fra katekismus mener Pettit intuitivt er efterlevet, såfremt man er en ’conversable agent’:

“You must have the generic, unimpaired capacity associated with conversability to live up to the expectations you explicitly or implicitly endorse” (ibid, 29).

Men, dette rejser tre indsigelser som jeg mener er værd at overveje ved dette reviderede argument inden man blot accepterer Pettits påstand.

For det første, så mener jeg, at Pettits teori er baseret på en logisk fejlslutning som jeg har beskrevet ovenfor; The 'Fallacy of Composition'. Denne logiske fejlslutning foreskriver, at blot fordi nogle partikulære enheder besidder en egenskab, så kan man ikke logisk slutte, at den samlede enhed også har denne egenskab. Hvad angår 'conversability' mener jeg derfor at det er falsk at antage, at hvis medlemmerne af en organisation er 'conversable agents', så er organisationen det samme. Altså hviler Pettits første præmis på en falsk antagelse. For det andet, så mener jeg at Pettits anden præmis er problematisk. Måske er 'conversability' rent faktisk en nødvendig betingelse for, at være en moralsk agent, men jeg mener ikke, at den er tilstrækkelig i sig selv. For at vise, at en agent er en moralsk agent mangler Pettit også i denne argumentation at vise, at en organisation kan være en autonom agent. Som tidligere anført, så har den moderate kollektivismeproblemer med at vise organisationens kapacitet som autonom agent, og derfor virker dette som et slet skjult krumspring udenom den varme grød. For det tredje, så synes det nok engang at blive lidt tvivlsomt hvad vi egentlig skal forstå med "organisationen". Siger Pettit at 1) organisationen er en særskilt enhed, distinktiv fra sine medlemmer, der kan holdes ansvarlig fordi den kan tale på vegne af sig selv, og dermed er en 'conversable agent', eller siger han, 2) at medlemmerne der udgør gruppen hver især er 'conversable agents', og at de derfor, hver især, er berettigede til at modtage moralske domme på baggrund af deres delte ansvar som gruppe?

Ligesom Velasquez finder jeg det let at forkaste 1) eftersom Pettit i så tilfælde har svært ved at vise sandheden i sin påstand. Det efterlader os med 2), og hvis dette er tilfældet, så må jeg stille Pettit overfor samme kritik som Velasquez udsatte French for, og som Hartogh allerede har rettet mod Pettits oprindelige teori; 'Corporate moral agency' er en kryptisk måde at tilskrive individer et moralsk ansvar formidlet ved gruppertilhørsforhold, og derfor er den i bedste fald overflødig (Velasquez 1983; 2003; Hartogh 2009).

Er det ønskværdigt at holde kollektiver ansvarlige?

Selvom man måske, som jeg, ikke finder den moderate kollektivismes argumenter endegyldigt overbevisende, så er der alligevel nogle gode grunde til at overveje at følge dens slutninger. En etisk konsekventialist ville formentlig være nødt til at overveje den moderate kollektivismeproblemer alene fordi den kan danne grund for nogle ønskværdige effekter, selvom den ikke er helt holdbar på et teoretisk grundlag. I moralteori behøver der altså ikke nødvendigvis være kontinuitet mellem teori og praksis. Hvis man antager, at Pettits teori er holdbar, selvom den efter granskning ikke holder, hvilke udfald vil så blive en realitet? Det er der delte meninger om, og det vil diskuteres i følgende kapitler.

Det opdragende perspektiv

Når kollektiver foretager sig slette handlinger, så er det måske fordi de ikke til fulde opfylder Pettits betingelser for moral agency. Måske er kollektiver kun til en vis grad autonome, vidende og i stand til at handle på deres intentioner. Men, betyder det nødvendigvis at de ikke kan holdes ansvarlige? Nej, siger Pettit. Der kan være mening i, at holde kollektiver ansvarlige for deres handlinger alene ud fra et opdragende perspektiv. Hvis ikke kollektiverne på nuværende tidspunkt lever op til betingelserne, så kan de måske, ligesom unge mennesker i deres dannelsesår lærer det, og lære det i fremtiden hvis de motiveres. Pettit siger, at det er ønskværdigt, at holde virksomheder ansvarlige, som hvis de var teenagere. Den påstand vil vi vende tilbage til. Pettit uddyber ikke, hvad der i så fald er tilstrækkelige betingelser for, at man kan, eller måske ligefrem bør, opdrage på kollektive enheder. Men, det er der andre der har givet et bud på. Carl David Mildenberger skriver i 2017 artiklen "Corporate Responsibilization" (Mildenberger 2017), hvori han forsvarer og uddyber denne position. Mildenberger sammenligner ikke opdragelsen af grupper med teenagere, men med børn. Han mener, at man som forælder har intuitiv indsigt i hvornår man kan begynde at opdrage på sine børn. Han omskriver således de eksisterende kriterier for moral agency så de passer til en agent der kan opdrages på:

NORMATIVE SIGNIFICANCE The child faces a normatively significant choice, involving the possibility of doing something good or bad, right or wrong.

POSITIVE EVIDENCE We have experienced the child choosing responsibly in the positive domain.

NORMATIVE EVIDENCE The child has demonstrated first signs of satisfying NORMATIVE JUDGMENTAL CAPACITY (though not necessarily in the same context as that of the normatively significant choice it now faces). (ibid, 5).

Betingelserne minder tydeligvis meget om de betingelser der tidligere er redegjort for. Men, disse betingelser er mere inklusive, forstået på den måde, at disse betingelser ikke er ligeså strenge. Da argumenterne for den moderate kollektivismes holdbarhed allerede er præsenteret i kapitlerne om Pettit, og jeg ikke finder, at Mildenberger kommer med noget nyt til bordet her, vil jeg springe over hans mellemregninger. Ikke desto mindre, Mildenberger hævder i enighed med Pettit, at en organisation vil kunne leve op til disse betingelser. Ydermere, så siger han, at selvom det måske kan virke uretfærdigt at straffe en agent, selvom denne ikke er fuldt ud ansvarlig for sine handlinger, så kan der være konsekventalistiske grunde til at gøre det. Han foreslår, at virksomhederne der bliver straffet for deres slette handlinger kan virke som skrækeksempler for andre virksomheder der ignorerer deres handlingers betydning (Ibid, 14).

Uanset om man er tilhænger af 'corporate moral agency' eller ej, så finder jeg det intuitivt sandt, at der vil være en præventiv effekt ved moralske domme. Men, det er et empirisk spørgsmål, og derfor må man kunne

finde svar på den slags gennem en konkret undersøgelse. Det Mildemberger opfordrer til, er, dybest set, at virksomheder holder en højere standard i forhold til etiske valg, end loven tvinger dem til, altså hvad man kalder CSR i moderne organisationsteori. Eftersom CSR er blevet et uhyre populært begreb, kan man antage, at empirien bakker Mildemberger op; negative moralske domme over virksomheder betyder, at andre virksomheder prøver at undgå dem. Jeg antager altså, at det på sin vis er gavnligt med moralske domme over grupper. Dog, vil jeg ligeledes indvende, at nogle selskaber, der blæser på moralitet, alligevel synes at klare sig ganske udmærket. For eksempel kan man jo gang på gang læse om hvordan store virksomheder i Danmark lykkes med at omgå skattesystemet, herunder både Coca-cola, Microsoft, BurgerKing, Néstlé et cetera. Efter alt at dømmes gør disse virksomheder intet ulovligt, eftersom man vel må stole på, at de i så fald var blevet idømt bøder. Til gengæld, så er det de gør moralsk forkasteligt. Det giver vel sig selv, at man bør bidrage til det samfund hvis statsfinansierede goder tillader, at man kan bedrive forretninger. Men, ikke desto mindre, så handler vi alle sammen ufortrødent med disse store virksomheder. Så noget tyder på, at der også er en grænse for, hvor meget vi er villige til at følge vores moralske indignation.

Men det er ikke her min skepsis ligger, det er snarere på analogien som både Pettit og Mildemberger bruger. For hvis vi, som samfund, vælger at betragte virksomheder som uopdragne teenagere eller børn, så har samfundet den opdragende rolle. Af dette standpunkt følger mere, i min optik, end vi er rede til. Når et barn skal lære at begå sig, er det forældrenes ansvar, men er staten rede til, at påtage sig et sådant ansvar i forhold til de virksomheder der opererer inden for dens grænser, eller endda globalt? I så fald, så har Danmark pludselig medansvar hvis Maersk skulle begå uhæderlige forretninger i udlandet. Her kan det naturligvis indvendes, at det før er hændt, at virksomheders adfærd har medført moralske domme over de stater de oprinder i. Tænk for eksempel på Jyllands-Postens Muhammed-tegninger og hvorledes de i høj grad påvirkede danske forhold, selvom Jyllands-Posten ikke er ledet eller statsejet. I tilfældet med Muhammedkrisen blev Jyllands-Posten på mange måder betragtet som Danmarks ulydige barn².

Men, hvis staten skal agere forælder, så befinder man sig på grænsen til, hvad der kaldes legal moralisme, altså at statsmagten kan forbyde, eller straffe, adfærd der vurderes moralsk forkert. Denne doktrin er i modstrid med den gældende norm i Vesten, nemlig liberale principper om, at medmindre individer, eller grupper, gør skade på nogen, har staten ikke et legitimt grundlag for at gribe ind (Stanton-Ife 2016). Pettit vil formentligt afvise min kritik, med henvisning til, at han ikke er ude på at bedrive retsfilosofi, ligesom han affejede Roermund & Vrankens kritik. Men, jeg mener ikke, at Pettit reelt kan undsige sig den kritik så let. Flere steder i sin artikel fra 2007 henviser han til, at det er ønskværdigt at gøre virksomheder moralsk ansvarlige, fordi man kan bruge moralske domme som belæg for ligeledes at holde dem juridisk forpligtede.

² Der er desuden den fare ved kollektivismen, at den kan bruges til, og i visse tilfælde allerede bliver brugt til, at retfærdiggøre terrorisme. Det kan man læse mere om i Mark Reiffs artikel fra 2008, "Terrorism, Retribution, and Collective Responsibility" (Reiff 2008). Jeg skal ikke gå dybere ind i det her, da specialets vinkel på kollektivismen er i forhold til virksomheder.

Han kan ikke komme udenom, at have hævdet, at med moralsk ansvar kan også en moralsk legitim juridisk straf følge, som for eksempel dette citat fra tidligere kapitel viser;

"I argue that corporate bodies are fit to be held responsible in the same way as individual agents, and this entails that it may therefore be appropriate to make them criminally liable for some things done in their name; they may display a guilty mind, a mens rea, as in intentional malice, malice with foresight, negligence, or recklessness." (Pettit 2007, 176)

Man kan derfor kritisere Pettit og Mildenerger for, at være i modstrid med gældende normer for legitim statslig indgriben³. Analogien om virksomheder som børn og staten som moraliserende forælder er på dette punkt problematisk. Derudover, så skal man huske, at regeringer udskiftes relativt ofte. Det vil betyde, at hvis virksomhederne er børn, der skal finde deres moralske kompas, så risikerer man, at de hvert fjerde år, må genopdage den rigtige retning, fordi deres moralske værger udskiftes. Om det er ønskværdigt, er jeg i høj grad skeptisk overfor.

Problemet med individualisme

Min indsigelse overfor Pettit og hans argument er ikke, at jeg mener, at virksomheder ikke bør kunne straffes for de handlinger de begår. Jeg er ikke blind overfor forskellige virksomheder rundt om i verden via deres aktiviteter forsøger store skader med deres grådighed og ligegyldighed overfor de skader de forholder. Pettit tilbyder en løsning der måske i praksis ville kunne hjælpe offentligheden med at skyde tilbage på de grupper der har forårsaget klimakriser og finanskriser. Men, det er et problem, at denne løsning også kan ramme uskyldige. Mange medlemmer af disse virksomheder har ganske givet ikke beslutningskontrol overfor deres arbejdsplads' moralske habitus. Ligeledes kan man nemt forestille sig, at almindelige lønmodtagere uden at vide det arbejder for nogle umoralske røvhuller. Selv Stein Bagger har vel haft sig en sekretær. For mig at se, løber man altså en for stor risiko, ved at acceptere kollektivismen som grundlag for moralske domme, medmindre man kan vise hvert enkelt medlem af en gruppes skyld. Det vil næppe være kontroversielt at hævde, at tobaksindustrien er en skadelig industri. Enormt mange mennesker dør hvert år af rygning. Men betyder det, at det er rimeligt at hævde, at hvert enkelt ansat hos Danish Tobacco Company er nogle umoralske personer? Jeg tror man bør være varsom med at bakke op om en folkekommission. Selvom min opgave ikke har beskæftiget sig med retsfilosofi per se, så finder jeg det alligevel passende at minde om gængse retsprincipper, eftersom en moralsk dom undertiden kan vise sig ligeså hård som en juridisk dom.

Det strider mod vores retsprincipper Blackstone's ratio foreskriver, at vi hellere vil lade 10 skyldige gå fri, end lade blot én uskyldig blive dømt. Det krænker altså individets ret til at modtage en fair rettergang. Gruppens person kan ikke "overtrumfe" individets person, dvs. bare fordi du kan vise at en gruppe kan leve

³ Gængs praksis for hvornår love legitimt kan vedtages formuleres i overensstemmelse med Mills *skadesprincip*. Altså, har staten ikke nogen legitim ret til, at lovgive mod hvad der betragtes som dårlig moral.

op til de tre betingelser, der viser at den kan holdes ansvarlig, så slipper man ikke for ligeledes at vise, at hvert eneste individ der udgør gruppen kan holdes ansvarlig ud fra samme betingelser. Jeg ønsker derfor at opsummere min position med et citat af Velasquez:

”All that a corporation's members should have to suffer is the blame and punishment consequent on their own moral responsibility” (Velasquez 1983, 12)

Konklusion og et bud på en alternativ løsning

I dette speciale har jeg fremstillet debatten om grupperes evne til at være moralsk ansvarlige. Jeg har fokuseret på primært to forskellige bud på dette, navnlig den moderate kollektivism og individualismen. Den moderate kollektivism viser gennem tre betingelser om autonomi, normativ dømmekraft og handlefrihed, at grupper, herunder virksomheder, faktisk kan være moralske agenter (Pettit 2007, 2009, 2014, 2017; List & Pettit 2011). Individualismen opponerer mod dette argument med en påstand om, at grupper ikke kan påskrives nogen af de nævnte kriterier, det kan kun dens medlemmer (Velasquez 1983, 2003; Rønnegard 2015). Mit lod på vægtskålen falder til fordel for individualismen.

Udover, at jeg ikke finder den moderate kollektivismes argumenter holdbare, så mener jeg heller ikke, at teorien i praksis vil være ønskværdig. Jeg frygter blandt andet, at teorien vil medføre moralske domme over folk alene fordi de arbejder for virksomheder der gør nogle umoralske ting. Sagt på en jordnær måde, så frygter jeg simpelthen, at almindelige mennesker risikerer stigmatisering fordi de arbejder for nogle umoralske og grådige arbejdsgivere. Men, det problem, som Pettit peger på i sin artikel er ikke desto mindre relevant. Både klimakrisen og finanskrisen taler som tydelige eksempler på, at nogle meget magtfulde mennesker slipper afsted med at lade deres virksomheder handle moralsk uforsvarligt på andres bekostning, og hvordan løser man det?

Pettit peger rigtignok på, at det ofte er svært at udpege, og straffe, enkeltpersoner når virksomheder begår moralsk tvivlsomme handlinger. Dog, så synes hans moderate kollektivism at være overinkludativ, da man med denne teori risikerer også at ramme folk med lidt eller ingen reel indflydelse på virksomhedens kurs. Hverken individualismen eller kollektivismen har altså tilfredsstillende løsninger på dette problem. Men, måske er der alligevel håb. David Ciepley rejser i en artikel fra april i år spørgsmålet ”Can Corporations Be Held to the Public Interest, or Even to the Law?” (Ciepley 2018). Ciepley skitserer, ligesom dette speciale, et problem der tilsyneladende ikke har nogen løsning. Men måske er løsningen lige foran vores næse, nemlig danske fonde. Ciepley beskriver hvorledes fondejede virksomheder, såsom Carlsberg og Novo Nordisk, har en indretning der gør, at ledelsen på den ene side ikke fristes til at indgå i risikable kortsigtede profitsøgende løsninger, og samtidig, så har man faktisk mulighed for økonomisk at straffe fonden, og kun den, hvis dens ledelser træffer umoralske beslutninger. Det kan altså måske gennem denne type virksomhedsejerskab lade

sig gøre alligevel, at opnå både moralsk ansvarlighed samtidig med, at ingens individuelle ret krænkes. Men, det spørgsmål vil jeg lade stå til videre undersøgelse.

Referencer

- Brink, Bert van den "On the Enactment of Corporate Arrangements", *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 2, (2009): 130-135
- Christensen, Anne-Marie S. "Hvad er filosofisk etik?" *Filosofisk Etik* (2011)
- Ciepley, David. "Can Corporations Be Held to the Public Interest, or Even to the Law?" *Journal of business ethics* (2018): 1-16. doi: 10.1007/s10551-018-3894-2.
- Hartogh, Govert den "Collective Criminal Responsibility: Unfair or Redundant", *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 2, (2009): 118-129
- Hasnas, John. "Reflections on Corporate Moral Responsibility and the Problem Solving Technique of Alexander the Great." *Journal of business ethics* (2012): 107 no. 2 183-195. doi: 10.1007/s10551-011-1032-5.
- Hasnas, John. "Should Corporations Have the Right to Vote? A Paradox in the Theory of Corporate Moral Agency." *Journal of business ethics* (2016): 1-14. doi: 10.1007/s10551-016-3172-0.
- Joyce, Richard, "Moral Anti-Realism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.)
- Mildenberger, Carl David. "Corporate Responsibilization." *Journal of Applied Philosophy* (2017) doi: 10.1111/japp.12290.
- Moriarty, Jeffrey, "Business Ethics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.)
- Mulgan, Tim. "Corporate Agency and Possible Futures." *Journal of business ethics* (2018): 1-16. doi: 10.1007/s10551-018-3887-1.
- List, Christian., & Pettit, Philip. "Group agency: The possibility, design, and status of corporate agents" (2011). Oxford: Oxford University Press
- Pettit, Philip. "Responsibility Incorporated." *Ethics* 117 no. 2 (2007): 171-201. doi: 10.1086/510695.
- Pettit, Philip "Corporate Responsibility Revisited", *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 2, (2009):159-176
- Pettit, Phillip. "How to Tell if a Group is an Agent" *Essays Collective Epistemology* (2014.). Oxford: Oxford University Press.
- Pettit, Philip N. "The conversable, responsible corporation" (2017). *The moral responsibility of firms*, ed. Eric Orts and Craig Smith. Oxford: Oxford University Press.

Reiff, Mark R. "Terrorism, Retribution, and Collective Responsibility." *Social Theory & Practice* 34 no. 2 (2008): 209-242. doi: 10.5840/soctheorpract200834213.

Roermund, Bert van & Vranken, Jan, "Morality Incorporated? Some Peculiarities of Legal Thinking", *Netherlands Journal of Legal Philosophy*, 2, (2009):136-146

Rønnegard, David. "How autonomy alone debunks corporate moral agency "(2013). *Business and Professional Ethics Journal*, 32, 77–106.

Sayre-Mccord, Geoff, "Metaethics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.)

Stanton-Ife, John, "The Limits of Law", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.)

Velasquez, M. G. "Why corporations are not morally responsible for anything they do." *Business & Professional Ethics Journal* 2 no. 3 (1983): 1

Velasquez, Manuel. "Debunking Corporate Moral Responsibility." *Business Ethics Quarterly* 13 no. 04 (2003): 531-562. doi: 10.5840/beq200313436.